

Grenspark Kalmthoutse Heide

twee landen - één natuur

Broedvogelinventarisatie 2019

Grenspark Kalmthoutse Heide

Deelgebieden:

Steertse Heide, Biezenkuilen, Drielingvennen, Zwarte Heuvelen,
Kambusduinen, Vossenbergen en Nieuwe Gemeentebossen

MET DANK AAN:

Dit rapport kon slechts tot stand komen dankzij de inzet van de vele vrijwilligers die de gegevens in het terrein verzameld hebben.

Dit zijn Kraaijeveld Robert, Goyens Bert, Jacobs Jos, Jacobs Herman, Jordaens Jean, Keuppens Jos, Snels Paul, Konings Wim, Vogels Bram en Nouws Thijs.

RAPPORT:

Delvaux Rudi (medewerker Grenspark), Vogels Bram (vrijwilliger Grenspark), Broedvogelinventarisatie 2019, Grenspark Kalmthoutse Heide deelgebieden: Steertse Heide, Biezenkuilen, Drielingvennen, Zwarte Heuvelen, Kambusduinen, Vossenbergen en Nieuwe Gemeentebossen.

Foto voorblad:

Zwartkop vrouwtje (© Delvaux Rudi)

Inhoud

1. Samenvatting:.....	3
2. Opzet onderzoek:	4
3. Materiaal en methoden:	4
3.1. Sectoren.....	5
3.2. Deelnemers:	6
3.3. Soorten:	6
3.4. Standaardisering:.....	6
3.5. Analyse:	6
4. Resultaten:.....	9
4.1. Algemeen:.....	9
4.2. Soortbespreking:	9
4.2.1. Zekere broedvogels:	9
4.2.2. Mogelijke broedvogels & territoriale, niet broedende vogels:	34
4.2.3. Niet (meer) broedend:	43
Bijlage 1: Aandachtssoorten Grensparkmonitoring	50
Bijlage 2: Vergelijkende tabel met territoria per deelgebied van aanwezige soorten.....	51
Bijlage 3: Vergelijkende tabel met totaal aantal territoria in de verschillende onderzoek jaren. Opgelet: de oppervlakte dat gemonitord werd is per jaar verschillend zodat de vergelijking maar een indicatie is.....	53

1. Samenvatting:

In 2019 vond in een deel van het Grenspark een broedvogelinventarisatie plaats. Deze keer was het de beurt aan 7 deelgebieden in het centrum van het park, met name Steertse Heide, Biezenkuilen, Drielingvennen, Zwarte Heuvelen, Kambuusduinen, Vossenbergen en Nieuwe gemeentebossen. Deze inventarisatie kaderde in het monitoringsplan van het Grenspark met het doel om elke 6 jaar alle territoria/broedparen van de aandachtsoorten gebiedsdekkend in kaart te brengen. In 2019 werd er in totaal 1194 ha onderzocht door 10 vrijwilligers. De digitale verwerking van de gegevens gebeurde in het kantoor van het Grenspark. Doel is om deze gegevens te vergelijken met voorgaande jaren, in dit geval 1999, 2004, 2009 en 2014. Wel even vermelden dat de Withoefse Heide dit jaar niet mee geteld is wegens onvoorziene omstandigheden. Bijgevoegde trends dienen dus omzichtig geïnterpreteerd te worden en geven enkel een indicatie. Aangezien tijdens de monitoring eendensoorten niet gemakkelijk te zien zijn, wordt data vanuit waarnemingen.be eventueel kort mee opgenomen.

Van de 53 aandachtsoorten die weerhouden en aangevuld werden in het monitoringsplan, zijn er 38 vastgesteld waarvan 9 mogelijke en 29 zekere broedvogelsoorten.

Niet broedend: brilduiker, bruine kiekendief, fluiter, geoorde fuut, kruisbek, matkop, middelste bonte specht, patrijs, sijs, tafeleend, tapuit, tureluur, waterral, watersnip en wielewaal.

Mogelijke broedvogels: appelvink, bosrietzanger, canadese gans, geelgors, krakeend, slobend, sprinkhaanzanger, vuurgoudhaan en wintertaling.

Zekere broedvogels: bergeend, blauwborst, bonte vliegenvanger, boomklever, boomkruiper, boomleeuwerik, boompieper, boomvalk, dodaars, fitis, gekraagde roodstaart, grasmus, graspieper, grauwe vliegenvanger, groene specht, grote bonte specht, kievit, kleine bonte specht, kneu, kuifeend, kuifmees, putter, rietgors, roodborsttapuit, torenvalk, veldleeuwerik, wulp, zwarte mees en zwarte specht.

2. Opzet onderzoek:

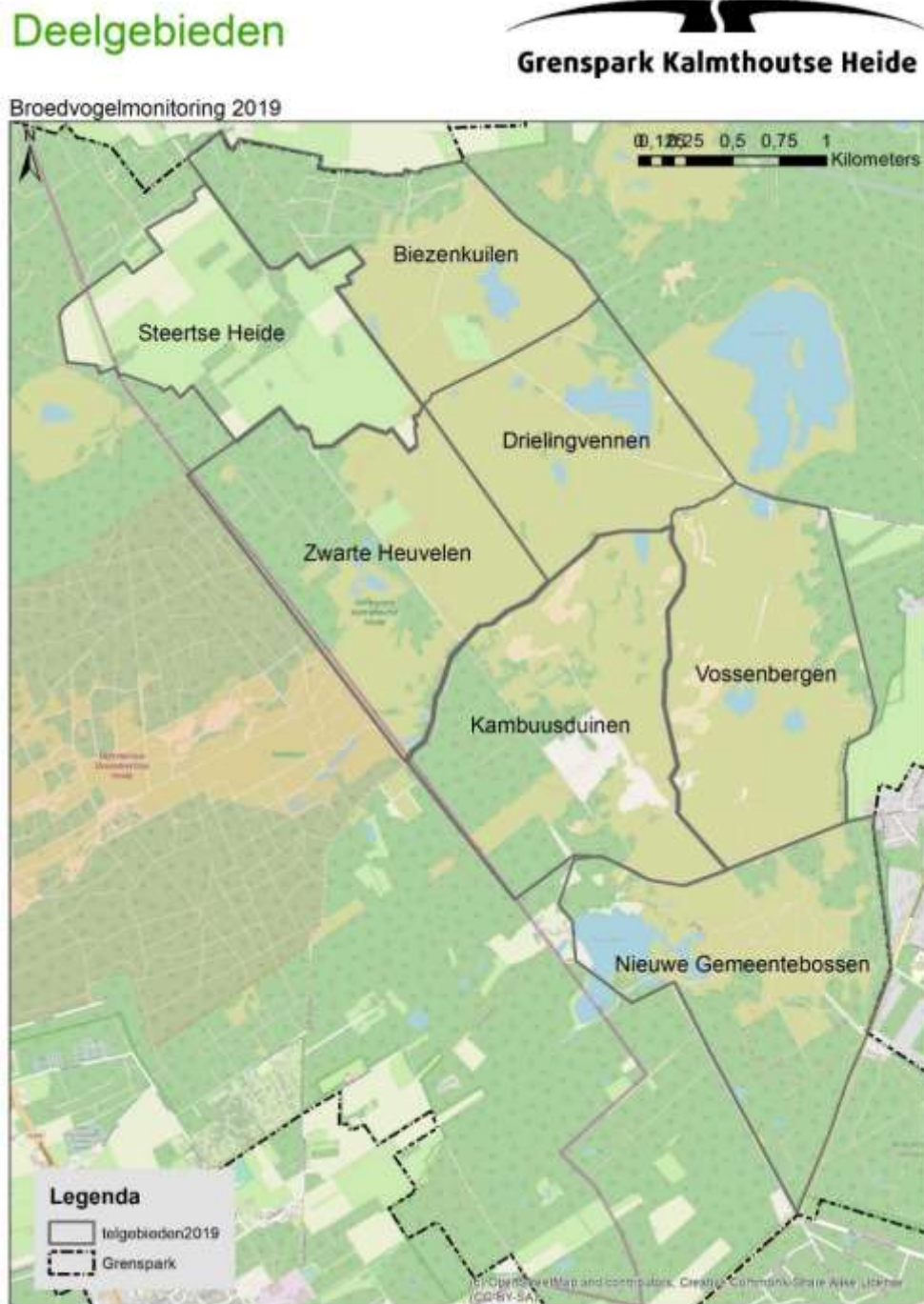
Sinds de start van het Grenspark, is een grensoverschrijdende monitoring één van de kerntaken geweest. In 2003 lag een gebiedsdekkend monitoringsplan klaar en kon van start worden gegaan. Dit plan is ondertussen aangepast rekening houdend met de SNL-methode. Het monitoringsplan van het Grenspark is vrij ambitieus en omvat vele diergroepen en planten. Zo worden niet enkel de vogels maar ook amfibieën, reptielen, planten, libellen en vlinders gemonitord en zijn andere soorten zoals de nachtvlinders, loopkevers en spinnen onderwerp van bijkomende inventarisaties.

Dit jaar werden alle vogelsoorten gemonitord uitgezonderd de volgende 6 soorten: roodborst, vink, winterkoning, merel, kool- en pimpelmees. Er werd wel een selectie gemaakt van die soorten die typerend zijn voor bepaalde natuurtypen en die bepaalde eisen stellen aan hun leefgebied. Voor de broedvogels is deze lijst van aandachtsoorten te vinden in Bijlage 1 en deze soorten worden in dit rapport besproken. Daarbovenop worden enkele andere soorten (aangeduid met een *) bekeken die vermoedelijk ook interessant zijn om op te volgen. De data van de overige soorten kunnen in de toekomst nog van pas komen.

3. Materiaal en methoden:

3.1. Sectoren

De totale oppervlakte die geïnventariseerd werd besloeg 1194 hectaren. Dit gebied werd opgedeeld in 7 deelgebieden (Figuur 1 en Tabel 1). Bij de vergelijkende studie worden de gegevens van voorgaande monitoringsjaren, nl. 1999, 2004, 2009 en 2014, vergeleken met die van deze ronde.

Figuur 1. Deelgebieden voor de broedvogelmonitoring 2019

Tabel 1: Naam deelgebieden, oppervlakte en monitorders

Naam deelgebied	Telhok	opp	vrijwilligers
Steertse Heide	VOG 0	142 ha	Thijs Nouws

Biezenkuilen	VOG 1	149 ha	Jos Jacobs
Drielingvennen	VOG 2	129 ha	Jean Jordaens & Herman Jacobs
Zwarte Heuvelen	VOG 3	180 ha	Robert Kraaijeveld
Vossenbergen	VOG 4	177 ha	Bert Goyens & Wim Konings
Kambusduinen	VOG 5	204 ha	Bram Vogels
Nieuwe Gemeentebossen	VOG 6	213 ha	Jos Keuppens & Paul Snels

3.2. Deelnemers:

Het verzamelen van de gegevens in het terrein gebeurde door 10 vrijwilligers/amateur-ornithologen hierboven in tabel 1 weergegeven.

3.3. Soorten:

Voor de 53 aandachtsoorten die opgenomen zijn in het rapport zijn er meer data om te vergelijken met de vorige monitoringrondes, voor de overige soorten is het rapport van 1999 de enige vergelijkingsbasis.

De Nachtzwaluw, ook een aandachtsoort, werd uit de monitoring gelicht om te vermijden dat zowel dag- als avondbezoeken nodig waren. Deze soort wordt dus niet behandeld in dit rapport, maar werd in 2017 integraal in het gehele Grenspark gemonitord.

De soorten worden opgedeeld in niet broedend (geen waarnemingen gekend binnen de datumgrenzen), mogelijk broedend (wel waarnemingen binnen de datumgrenzen maar er werd geen gedrag waargenomen dat duidelijk wees op nest, eileg en/of jongen) en zeker broedend.

Een aantal soorten werden sinds 1999 niet meer in het grenspark waargenomen en bijgevolg ook niet opgenomen als aandachtsoort. Sinds dit teljaar worden alle soorten gemonitord (behalve een 6-tal algemene soorten) en kunnen eventueel soorten terug opgepakt worden bij de aandachtsoorten.

3.4. Standaardisering:

Om met verschillende mensen kwaliteitsvolle gegevens te verzamelen is een ver doorgedreven standaardisering nodig. Globaal werd een werkwijze uitgewerkt die, voldoet aan de SNL-monitoring, steunt op het originele Grenspark monitoringsplan 'Handleiding monitoring van het Grenspark' en ook de Natura2000 soorten meeneemt.

De monitoring wordt vooral toegespitst op de "aandachtsoorten", die is samengesteld uit SNL- en Natura2000 soorten. Naast deze soorten zijn ook enkele specifieke soorten uit het oorspronkelijke Grenspark monitoringsplan en unieke soorten toegevoegd.

De broedvogelgegevens werden op een uniforme manier ingetekend door gebruik te maken van een tablet/smartphone en het programma Obsmapp (wat met gps werkt). De waarnemingen werden daarna geüpload in het Sovon Avimap portaal (en eventueel waarnemingen.be). Dit webportaal is specifiek ontwikkeld voor broedvogelmonitoring.

3.5. Analyse:

De analyse gebeurde op kantoor van het Grenspark. Hierbij werden vergelijkingen gemaakt met het beschikbare materiaal.

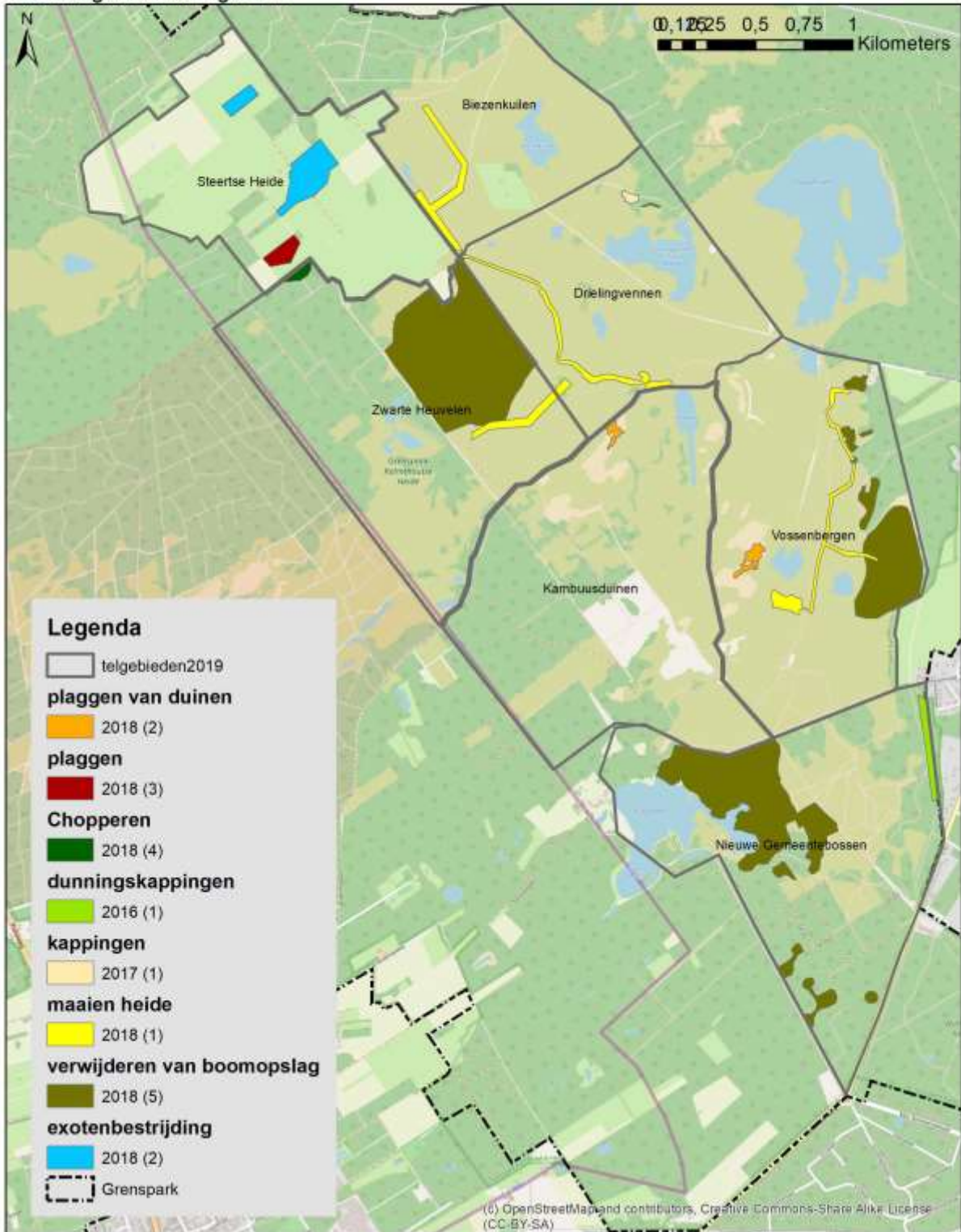
Bij de bespreking van de soorten zullen de resultaten in een tabel getoond worden tussen de inventarisatiejaren 1999, 2004, 2009, 2014 en 2019. Deze verschillende monitoringsjaren werden weliswaar op een verschillende oppervlakte en door verschillende veldornithologen uitgevoerd. Toch worden de aantallen, eerder indicatief, weergegeven. De aantallen worden ook in bijlage 3 getoond per monitoringshok. Hier kunnen de gegevens wel strikt vergeleken worden, de hokken bleven steeds gelijk en in vele gevallen zijn ook de monitorders dezelfde personen in de verschillende jaren. De hokken in 1999 kenden een andere afbakening zodat de vergelijking enkel indicatief is.

De gebiedstrend zal vergeleken worden met de beschikbare trends. Op de website van Sovon kan de trend (1990 tot 2017) van provincie Noord-Brabant gedownload worden (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl").

De totale onderzochte oppervlakte in de verschillende onderzoeksjaren verschilt enigszins, maar door het voorkomen van de soort, kan de globale vergelijking in veel gevallen wel gemaakt worden. Indien dit mogelijk was, dan werden ook deze gegevens meegenomen in de trendberekening.

Beheermaatregelen die recent uitgevoerd zijn, kunnen belangrijke gevolgen hebben voor sommige broedvogelsoorten. Tijdens de bespreking per soort kan er bekeken worden of deze een positieve of negatieve invloed hadden. Hieronder een kaartje met de beheerwerken, uitgevoerd door ANB (Figuur 2).

Broedvogelmonitoring 2019

Figuur 2: Uitgevoerd beheer 2018 in de deelgebieden (bron ANB)

4. Resultaten:

4.1. Algemeen:

De analyse van de resultaten gebeurde door het “Grenspark”. Hierbij werd gestreefd naar een uniforme interpretatie van de gegevens. Autoclustering werd uitgevoerd via Sovon en alle territoria werden digitaal ingetekend in ArcMap 10.3.1. Overlap in de grenszones van de deelgebieden wordt eruit gefilterd. Op basis van de criteria werden de soorten alfabetisch opgedeeld in niet broedend, mogelijk broedend en zeker broedend.

Bijlage 2 toont het overzicht van het aantal territoria in de verschillende telhokken.

Bijlage 3 toont de vergelijking tussen de verschillende monitoringsjaren.

Voor een aantal soorten is er in vorige teljaren minder intensief of niet gemonitord in bepaalde gebieden. Ook is het gemonitorde oppervlakte per teljaar lichtjes verschillend. De trends moeten omzichtig bekeken worden, maar geven wel een indicatie. Niet getelde vogelsoorten worden aangeduid in de tabellen met NG.

Buiten de aandachtsoorten zijn er nog enkele andere soorten mee opgenomen in dit rapport die de moeite waard zijn om te vermelden. Deze soorten worden met een * aangeduid.

4.2. Soortbespreking:

4.2.1. Zekere broedvogels:

Van de volgende soorten werden waarnemingen in het gebied gedaan die erop wezen dat de soort er met zekerheid broedde.

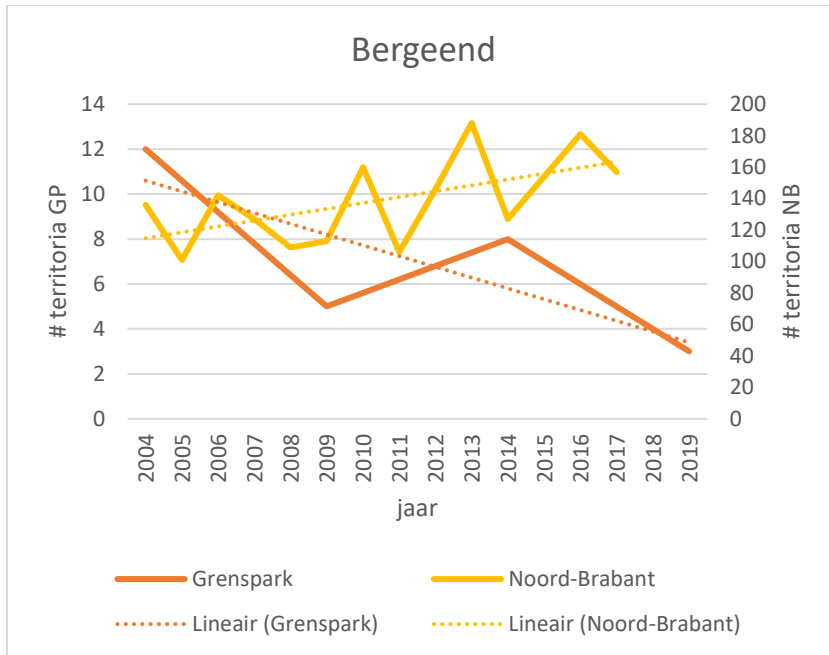
BERGEEND

Tabel 2. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de bergeend

1999	2004	2009	2014	2019
5-6	12	5	8	3

Territoria werden vastgesteld op de Biezenkuilen, Drielingvennen en aan de natte laagtes van de Steertse Heide. In 2014 waren er nog territoria in Vossenbergen en Langven. Er zijn 2 adulten met 6 pulli aangetroffen aan de drielingvennen, wat niet noodzakelijk wil zeggen dat deze mobiele soort ook effectief in dit deelgebied gebroed heeft.

De Bergeend komt enkel in lage aantallen voor en komt onregelmatig tot broeden. Dit ligt in lijn met de schommelende aantallen broedgevallen in Noord-Brabant, maar de trend voor het Grenspark is wel negatief. Dit jaar is de oorzaak misschien wel de droogte met drooggevallen vennen of de afwezigheid van geschikte holen voor nesten.

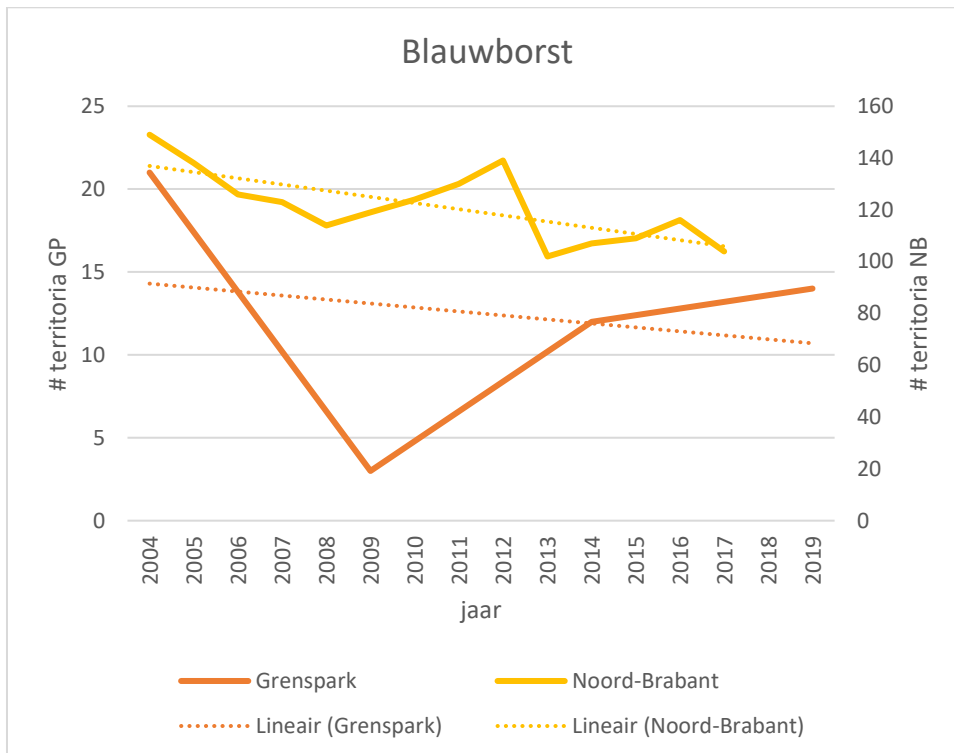
Figuur 3. Trend bergeend in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

BLAUWBORST

Tabel 3. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de blauwborst

1999	2004	2009	2014	2019
14	21	3	12	14

Door het bijkomen van meer geschikt leefgebied zoals gevarieerde, natte en insectenrijke gebieden, is de blauwborst de laatste jaren aan een opmars bezig in het Grenspark, maar de langdurige trend is wel negatief. Ook in de provincie Noord-Brabant gaat de soort erop achteruit. In het deelgebied gaat sinds 2009 de blauwborst erop vooruit en territoria zijn vooral te vinden in de Steertse Heide, Biezenkuilen en langs de verbindingsweg. Er zijn geen territoria meer waargenomen aan de Putse moer, maar op basis van bijkomende waarnemingen van heel wat andere vogelkijkers blijkt dat er wel het hele voorjaar een zingende vogel aanwezig is geweest. Daarnaast lijkt een territorium te ontbreken ter hoogte van het Pluisven in de Vossenbergen. Het werkelijke aantal territoria lag dus vermoedelijk nog iets hoger. Sinds 2013 is de trend in Noord-Brabant wel positief.

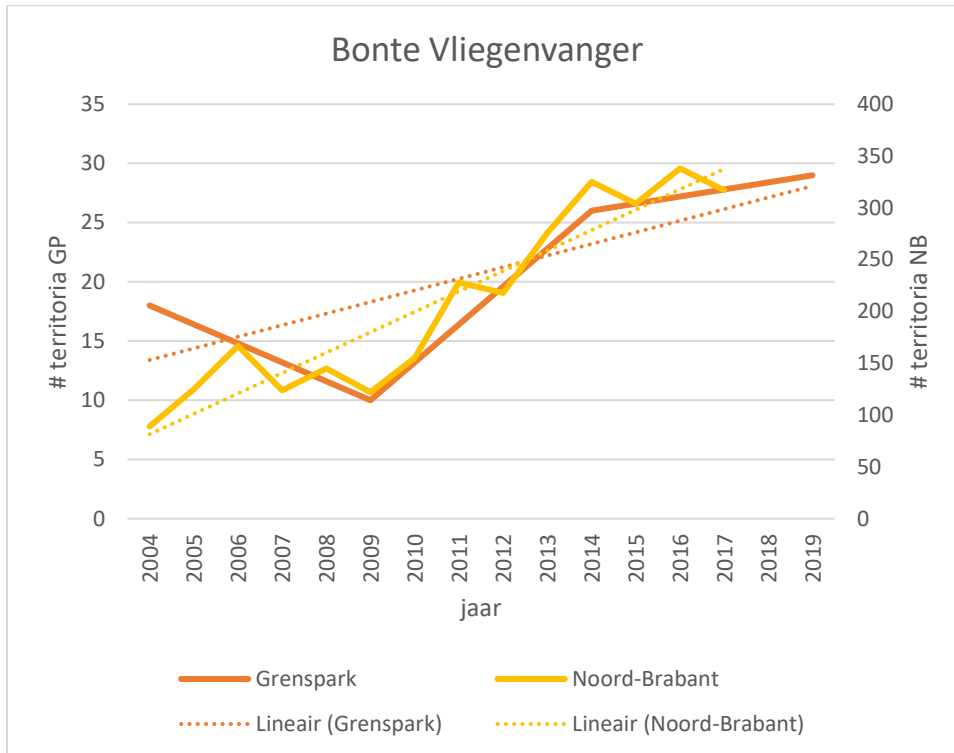
Figuur 4. Trend blauwborst in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

BONTE VLEGENVANGER

Tabel 4. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de bonte vliegenvanger

1999	2004	2009	2014	2019
12	18	10	26	29

De bonte vliegenvanger blijft het, zowel provinciaal als in het Grenspark, goed doen. In Nederland is deze soort aan een sterke opmars bezig. Ze broeden vaak in nestkasten. De territoria zijn vooral te vinden in de halfopen bossen. In de Biezenkuilen, de Zwarte Heuvelen en aan Kambusduinen gaat de soort erop vooruit. Er is een baltsend paar waargenomen en een gebruikt nest aangetroffen. Een van de redenen voor de stijging van het aantal broedparen kan het aanpassingsvermogen aan het veranderende voedselaanbod van rupsen zijn.

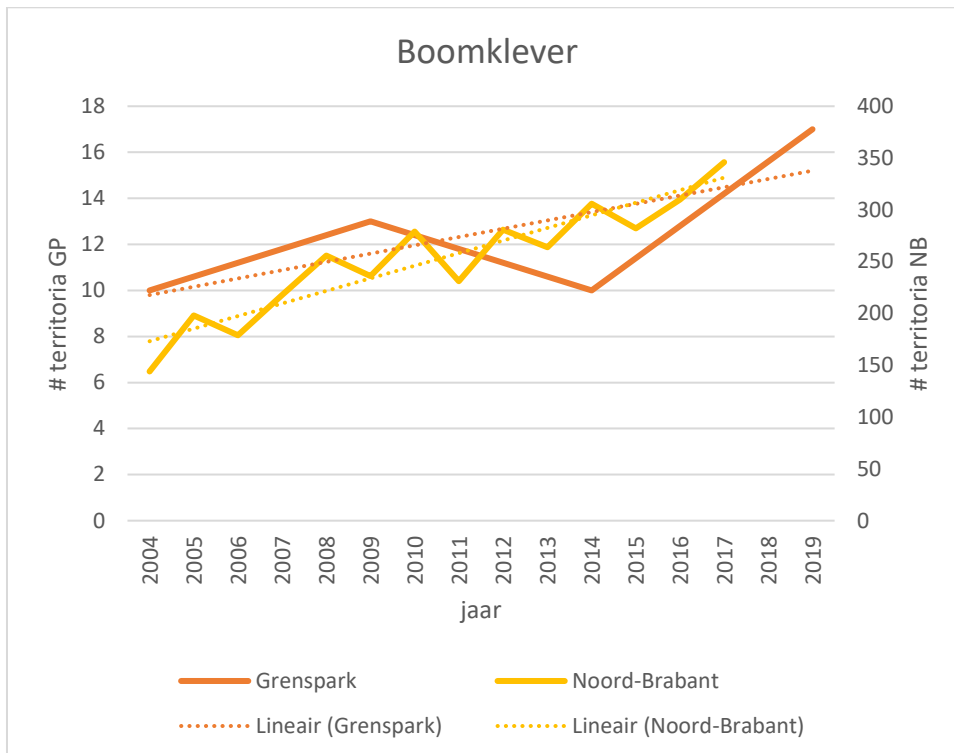
Figuur 5. Trend bonte vliegenvanger in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

BOOMKLEVER

Tabel 5. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de boomklever

1999	2004	2009	2014	2019
3	10	13	10	17

In 2014 gingen het aantal territoria van de boomklever lichtjes achteruit, zodat het aangewezen was deze soort goed op te volgen. Gelukkig gaat het in 2019 weer de goede kant uit met 17 territoria in dit deelgebied. Er is zowel alarmerend- en afleidingsgedrag waargenomen als uitgevlogen jongen. In het algemeen profiteert de boomklever van natuurlijk bosbeheer zodat er meer gevarieerd bos ontstaat. Territoria zijn vooral te vinden in de bossen van de Biezenkuilen en Zwarte Heuvelen.

Figuur 6. Trend boomklever in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

BOOMKRUIPER

Tabel 6. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de boomkruiper

1999	2004	2009	2014	2019
22	NG	NG	NG	56

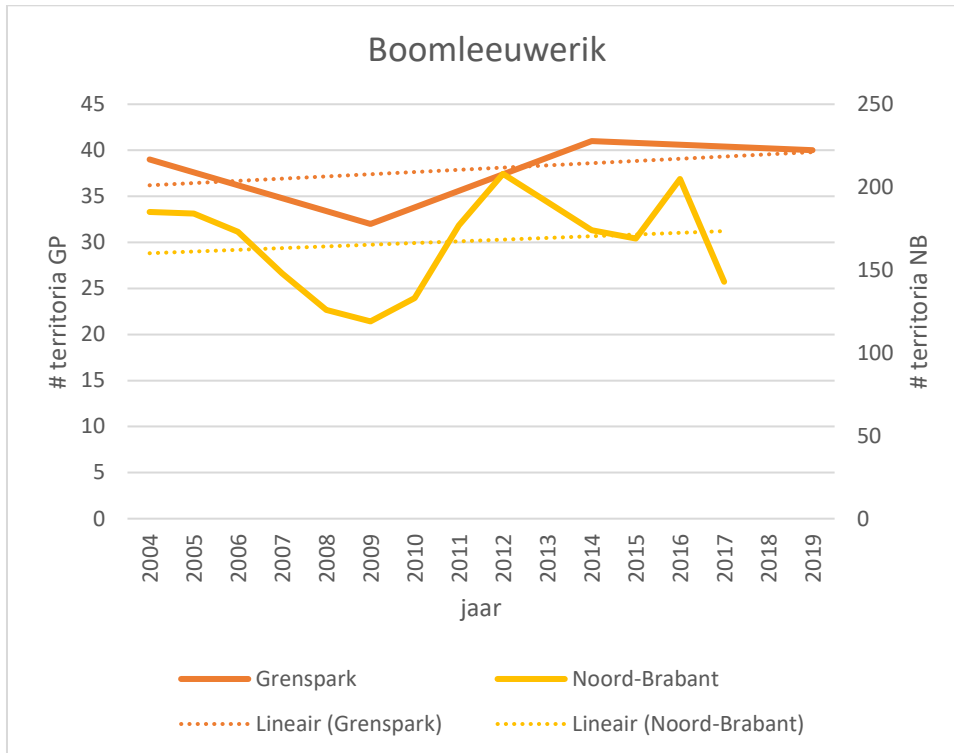
De boomkruiper was in de vorige monitoringsjaren niet geteld. Met 56 territoria dit jaar doet deze soort het goed en opvallend beter dan de enige andere referentie namelijk de telling in 1999. Ze stellen weinig eisen aan een nestplaats zodat er genoeg nestgelegenheid in de bossen is. Uiteraard komen de territoria in de bosgebieden voor.

BOOMLEEUWERIK

Tabel 7. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de boomleeuwerik

1999	2004	2009	2014	2019
47	39	32	41	40

Het aantal territoria is zo goed als hetzelfde gebleven, maar zijn tegenover 2014 meer verspreid over het gebied. Verschillende keren is er afleidings- en alarmerend gedrag waargenomen en werden er vogels gezien met voedsel in hun bek. Ook zijn er pas gebruikte nesten of eierschalen opgemerkt. De boomleeuwerik profiteert van de beheerwerken die gezorgd hebben voor meer open biotoop. De positieve trend is ook te merken in Noord-Brabant.

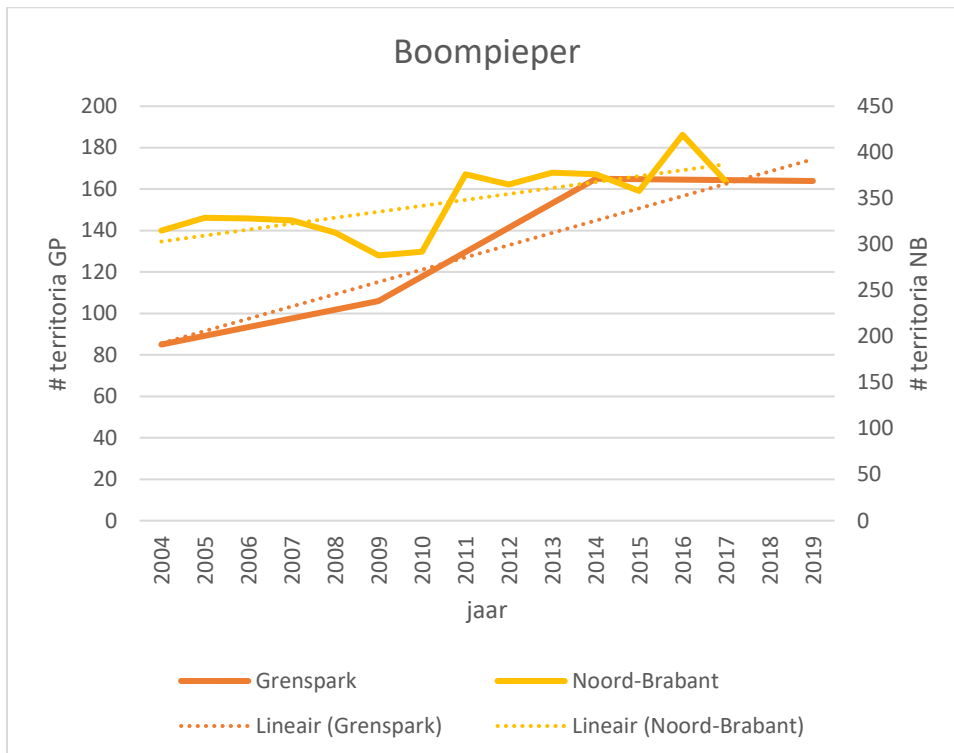
Figuur 7. Trend boomleeuwerik in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

BOOMPIEPER

Tabel 8. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de boompieper

1999	2004	2009	2014	2019
146	85	106	165	164

De boompieper blijft met zijn 164 territoria het goed doen in de Kalmthoutse Heide. Enkele adulten vertoonden alarmerend gedrag en voedselvluchten zijn waargenomen. De positieve trend wordt aangehouden.

Figuur 8. Trend boompieper in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

BOOMVALK

Tabel 9. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de boomvalk

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	1	0	1

Minstens één koppel boomvalk heeft succesvol gebroed in het deelgebied van de Drielingvennen met vermoedelijk drie jongen. Waarschijnlijk was er nog een ander paar aanwezig in het deelgebied van de Vossenbergen, maar dit werd door de tellers tijdens de territoriumkartering niet opgemerkt. Bij vervolgwarnemingen werd in dit gebied eveneens een waakzaam koppel vastgesteld, echter werden geen jongen waargenomen.

Figuur 9: Boomvalk op de uitkijk (© Delvaux Rudi)

DODAARS:

Tabel 10. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de dodaars

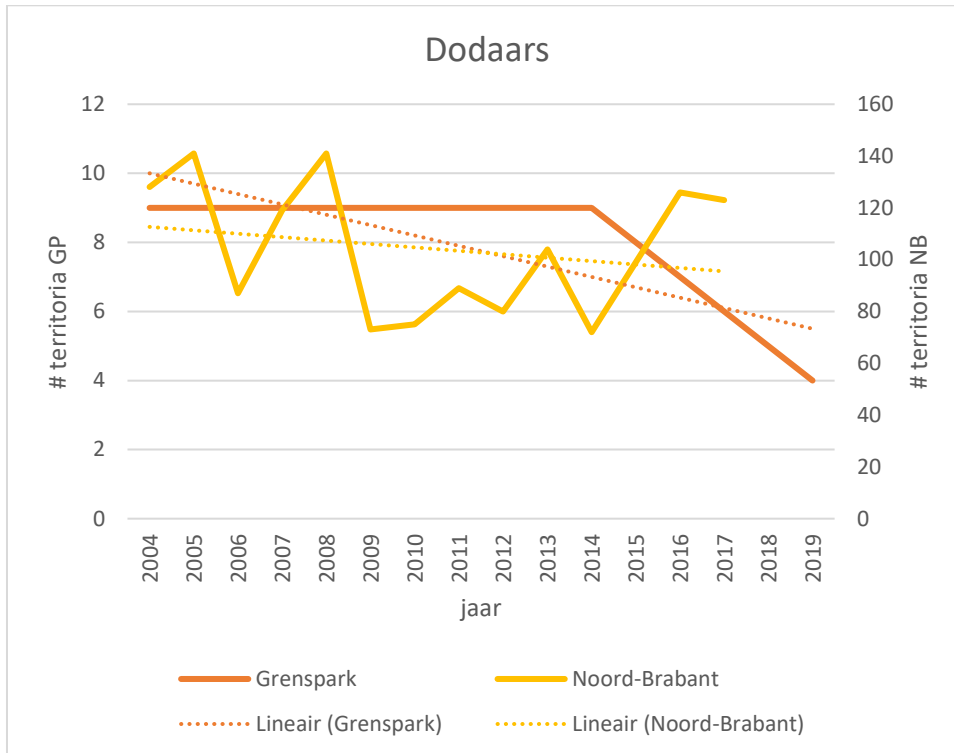
1999	2004	2009	2014	2019
8	9	9	9	4

Het aantal territoria is sterk achteruitgegaan dit jaar. Een lagere waterstand als gevolg van de droogte kan nadelig zijn voor het broedsucces van de dodaars. Er was een succesvol broedgeval in Zwarte heuvelen met drie jongen. Daarnaast werd een koppel met twee pulli waargenomen op de drielingvennen. Kans is groot dat er aan de Putse Moer ook broedgevallen voorkwamen.

Figuur 10. Succesvol broedgeval Dodaars op Zwarte Heuvelen © Robert Wuyts

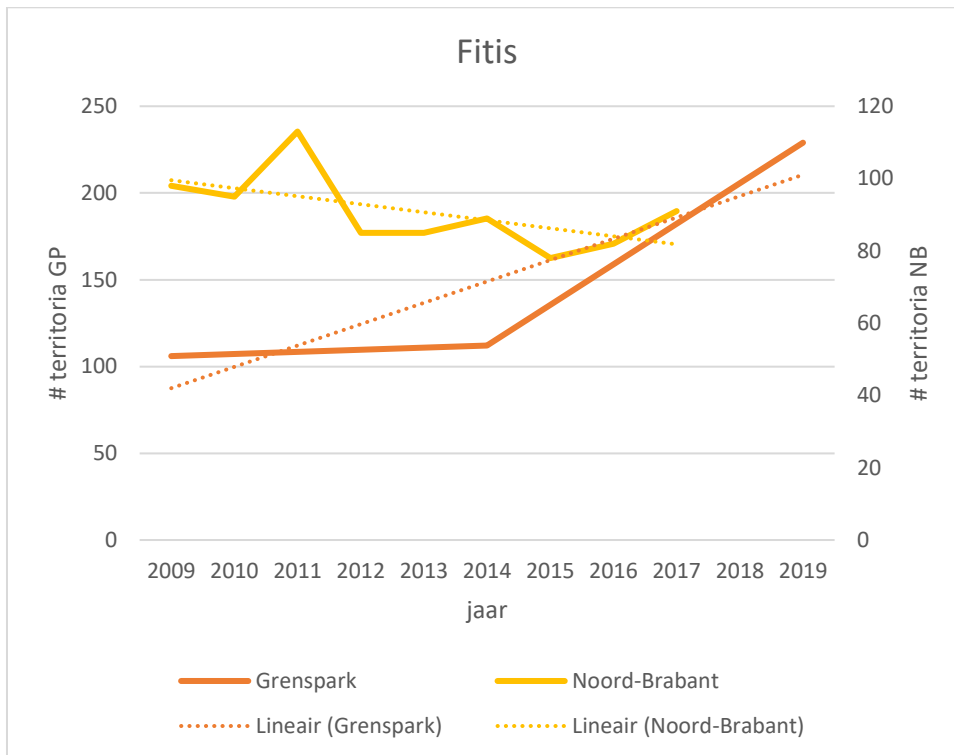
Figuur 11. Trend dodaars in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

FITIS

Tabel 11. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de fitis

1999	2004	2009	2014	2019
132	NG	106	112	229

Het aantal territoria van deze soort is meer dan verdubbeld tegen vorige telling. Er zijn verschillende gedragingen waargenomen dat duidt op aanwezigheid van nesten of jongen. Er is ook een voedselvlucht waargenomen. De hoogste dichtheid is te vinden in de duinen en heidevelden met opslag en jonge bosaanplant.

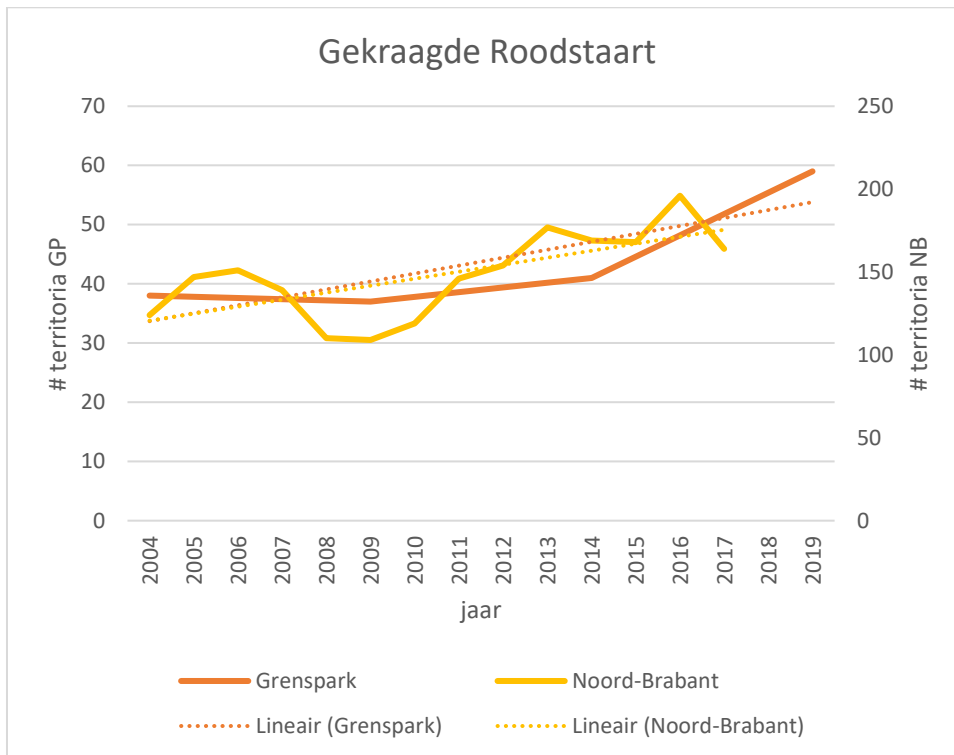
Figuur 12. Trend fitis in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl/")

GEKRAAGDE ROODSTAART

Tabel 12. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de gekraagde roodstaart

1999	2004	2009	2014	2019
88	38	37	41	59

Het aantal territoria van de gekraagde roodstaart neemt weer toe en dat tot 59. Net zoals bij de boompieper blijkt dat het bosrandbeheer goed is. De open delen met hier en daar een dode boom is daarbovenop ideaal biotoop voor de gekraagde roodstaart. Vanaf de tweede helft van mei worden erop redelijk wat locaties voedselvluchten gezien zowel tijdens de monitoring als op basis van bijkomende waarnemingen. In juni worden de eerste jongen gezien. De soort volgt ook de positieve trend die opgetekend wordt in de Provincie Noord-Brabant. De soort was in 1999 echter nog talrijker, het populatieherstel zal dus nog een tijdje verder moeten gaan tot we terug op het niveau van 1999 zitten.

Figuur 13. Trend gekraagde roodstaart in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

GOUDHAAN*

Tabel 13 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Goudhaan

1999	2004	2009	2014	2019
52	NG	NG	NG	38

De soort lijkt op basis van de getallen redelijk sterk achteruit te zijn gegaan. Een deel kan mogelijk verklaard worden door minder monotone naaldbestanden. Er moet echter ook opgemerkt worden dat er geen territoria werden berekend in de Drielingvennen, Vossenbergen en Nieuwe Gemeentebossen. In het gebied van de Drielingvennen en Vossenbergen is het geschikt habitat afwezig, waardoor het niet onlogisch is dat er geen territoria zijn vastgesteld. De Nieuwe Gemeentebossen daarentegen omvatten een groot deel geschikt habitat. De soort werd in dit gebied vermoedelijk niet opgemerkt, hoewel er verschillende territoria aanwezig moeten zijn. Ook bij de monitoring in 1999 werden er meerdere territoria in dit gebied genoteerd. Wanneer louter naar de gebieden Mont Noir en Kambusduinen wordt gekeken, waar de grootste dichtheden aanwezig waren in 1999, blijken de aantallen vermoedelijk eerder redelijk stabiel gebleven.

GRASMUS

Tabel 14. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de graspieper

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	2	0	8

Met 8 zangposten in het gebied is de grasmus weer terug van weggeweest. Vooral in de Steertse Heide en langs de verbindingsweg, waar randen en open plekken met opslag zijn, is deze soort waargenomen.

GRASPIEPER

Tabel 15. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de graspieper

1999	2004	2009	2014	2019
80	NG	NG	NG	83

De graspieper is bij de vorige tellingen niet mee opgenomen. In de monitoring van 1999 was er sprake van 80 territoria. De soort blijkt dan ook stabiel gebleven in vergelijking met 1999. In 2014 zijn er wel enkele losse waarnemingen geweest in vooral de open gebieden, wat ideaal habitat is voor deze soort. Met 83 territoria zit het wel goed met de graspieper. Paartjes zijn meermaals gezien alsook voedselvuchten en alarmerend gedrag. In Nederland is het aantal min of meer stabiel gebleven.

GRAUWE GANS*

Tabel 16 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Grauwe gans

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	NG	NG	4

De Grauwe gans is ongetwijfeld sterk toegenomen, in 1999 was het immers nog geen broedvogel op de Kalmthoutse heide. Er wordt ook broedsucces vastgesteld waaruit kan besloten worden dat minimaal drie nesten succesvol waren. De eerste 5 pulli werden op 6 april waargenomen aan de Biezenkuilen en vervolgens werden op 18 april twee nieuwe tomen met respectievelijk 4 en 3 pulli waargenomen aan de Steertse Heide. Op 11 mei is er nog een waarneming van een groep Grauwe ganzen van verschillende adulten met 12 pulli. Vermoedelijk zijn de groepen samen gekomen en zijn dus alle succesvolle nesten van de Kalmthoutse Heide gedetecteerd op basis van de bijkomende waarnemingen.

GRAUWE VLIEGENVANGER

Tabel 17. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de grauwe vliegenvanger

1999	2004	2009	2014	2019
1	NG	NG	NG	12

Ook deze soort is in vorige tellingen niet meegenomen. Met een 12-tal territoria lijkt het best mee te vallen. Het grootste aantal vinden we terug in deelgebied Steertse Heide en Kambruusduinen. Tijdens de bezoeken aan de Steertse Heide waren de grauwe vliegenvangers niet actief zodat het aantal territoria waarschijnlijk wat onderschat zijn. In grote delen van West-Europa echter neemt deze soort af. Deze afname is vooral te wijten aan verslechterende milieuomstandigheden in de broedgebieden. Het is dus belangrijk dat we deze soort blijven opvolgen. Daarnaast tonen de historische gegevens aan dat de soort vroeger schaarser was op de Kalmthoutse Heide dan vandaag de dag. Verder zijn er

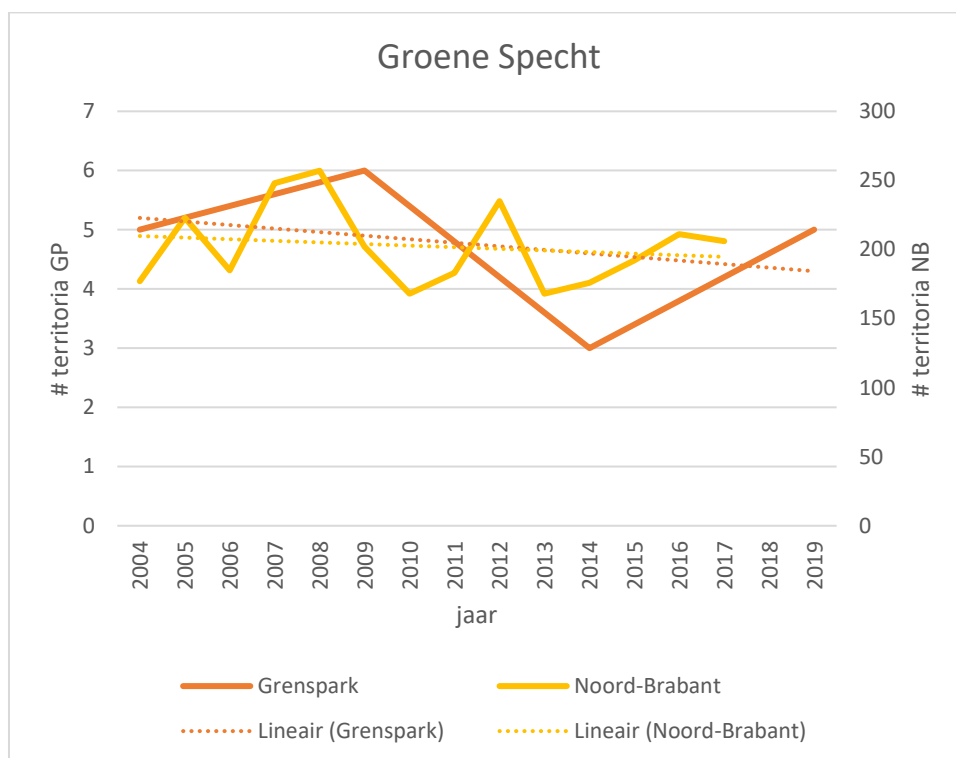
zowel voedselvluchten als jongen gezien, de soort broedt dus zeker succesvol op de Kalmthoutse heide.

GROENE SPECHT

Tabel 18. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de groene specht

1999	2004	2009	2014	2019
1	5	6	3	5

De groene specht lijkt sinds 2014 terug toe te nemen, maar de lange termijn trend is zowel in provincie Noord-Brabant als in de Kalmthoutse Heide licht negatief. Het merendeel van de territoria bevinden zich wel in de randgebieden in een bosrijke omgeving.

Figuur 14. Trend groene specht in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

GROTE BONTE SPECHT

Tabel 19. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de grote bonte specht

1999	2004	2009	2014	2019
29	NG	NG	NG	32

Nog een soort die in vorige tellingen niet meegenomen is. De enige referentie is dan ook de territoriumkartering uit 1999. In het algemeen doet deze soort het zeer goed door extensiever bosbeheer en omvorming in natuurlijker bos. Ook hier in de bosgebieden waar er genoeg

nestgelegenheid is zoals de Zwarte Heuvelen, doet de grote bonte specht het goed. Het aantal van 32 territoria is meer dan behoorlijk en vergelijkbaar met het resultaat uit 1999.

GROTE LIJSTER*

Tabel 20 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Grote lijster

1999	2004	2009	2014	2019
5	NG	NG	NG	7

De soort lijkt de voorbije twintig jaar redelijk stabiel gebleven in het gebied, met hooguit een zeer beperkte toename. Dit is zeer positief aangezien het een soort is die zwaar achteruitgaat in andere gebieden. Eén kern ligt op de Steertse Heide, waar ook voedselvluchten en pas uitgevlogen jongen zijn gezien wat wijst op succesvol broeden. Ook de Kambruusduinen en omgeving blijken van belang voor deze soort. Daarnaast is dit gebied veruit het beste voor grotere congregaties van grote lijsters. Op basis van bijkomende waarnemingen van zingende grote lijsters in de Nieuwe Gemeentebossen doorheen het hele voorjaar, doet vermoeden dat ook hier een broedpaar aanwezig was. Er zullen dus vermoedelijk minimaal 8 territoria geweest zijn.

HAVIK*

Tabel 21 Aantal territoria in verschillende teljaren voor havik

1999	2004	2009	2014	2019
2	NG	NG	NG	2

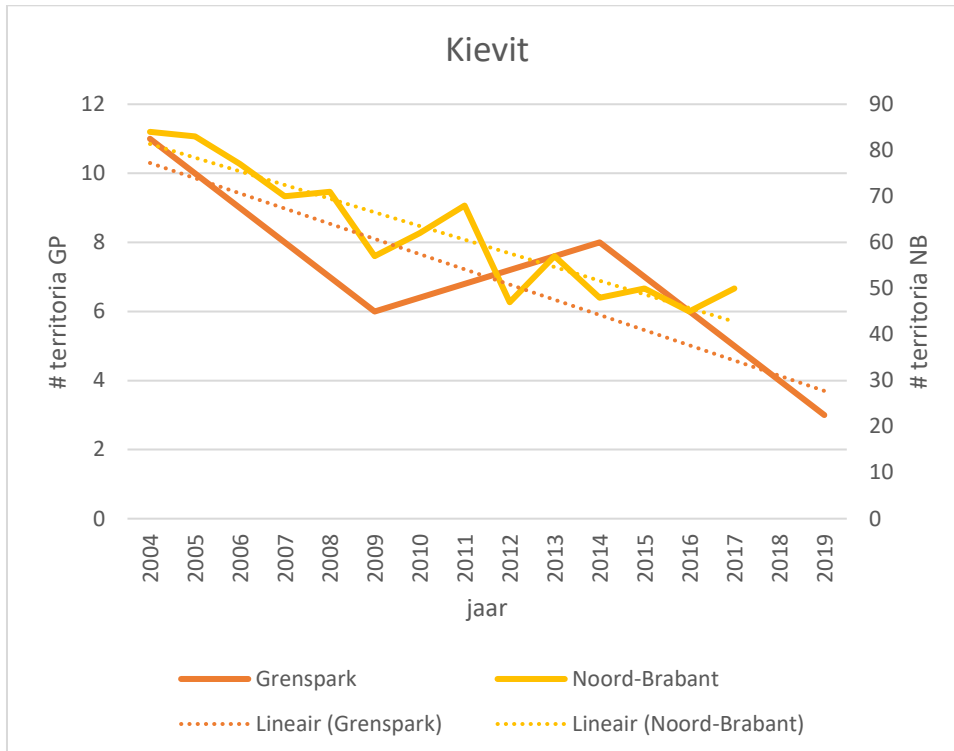
Er werden twee territoria vastgesteld in Mont Noir en Kambruusduinen. In Mont Noir werd met de beschikbare bijkomende data ook succesvol broeden vastgesteld aangezien pas uitgevlogen vogels zijn waargenomen. Daarnaast zijn er doorheen het hele voorjaar roepende exemplaren ingegeven in de noordelijke bosrand rond Steertse heide en Biezenkuilen. Mogelijk betrof het hier een derde territorium dat door de autoclustering niet werd weerhouden. De verschillende bijkomende waarnemingen laten echter weinig twijfel bestaan dat er minimaal een derde koppel aanwezig was.

KIEVIT

Tabel 22. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Kievit

1999	2004	2009	2014	2019
21	11	6	8	3

De Kievit lijkt al enkele jaren in vrije val te zijn. Zowel in het grenspark, als in de provincie Noord-Brabant toont deze trend zich duidelijk. Dit jaar werden er maar 3 territoria vastgesteld. Alarmerende vogels werden aan de Biezenkuilen waargenomen, wat toch duidt op een broedgeval. Op 19 mei werd een eerste jong gezien aan de Steertse Heide en op 23 mei werden er drie pulli gezien. Vervolgwaarnemingen ontbreken echter, waardoor mogelijk de jongen alsnog werden gepredeerd. Op 4 juli werd er echter wel nog een jonge vogel gezien op het noordelijke stuk van de Steertse Heide.

Figuur 15. Trend kievit in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

KLEINE BONTE SPECHT

Tabel 23. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de kleine bonte specht

1999	2004	2009	2014	2019
2	NG	NG	NG	3

Ook de kleine bonte specht is met zijn 3 territoria aanwezig in de Kalmthoutse Heide. Eén paar werd waargenomen in de Steertse Heide en op 9 juni werd er een jong vastgesteld, wat wijst op een succesvol broedgeval. Op basis van bijkomende waarnemingen zijn er vermoedelijk meer dan drie koppels geweest. Kleine bonte specht is een notoir lastige soort om correct in beeld te brengen en zou volgens de inventarisatierichtlijnen best met geluid worden geïnventariseerd, wat bij deze monitoring niet werd toegepast. Vermoedelijk zal, rekening houdend met de bijkomende gegevens er nog een bijkomend territorium in Mont Noir en ten oosten van de trektelpost moeten afgebakend worden. Hierdoor zou het totaal aantal territoria vermoedelijk minimaal op 5 komen.

KLEINE PLEVIER*

Tabel 24 Aantal territoria in verschillende jaren voor de Kleine plevier

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	NG	NG	2

Beide territoria bevonden zich aan de Drielingvennen. In het grote geplagde gebied is heel wat geschikt habitat beschikbaar gekomen. Er werden minimaal twee succesvolle legsels grootgebracht. Door de timing tussen de waarneming van de jongen kan ook niet uitgesloten worden dat één paar

twee keer jongen heeft grootgebracht. Op 26 mei werden de eerste jongen gezien, namelijk drie stuks. Deze zijn allen succesvol grootgebracht. Vanaf 5 augustus werden opnieuw twee pasgeboren pulli opgemerkt op dezelfde locatie die eveneens succesvol zijn opgegroeid.

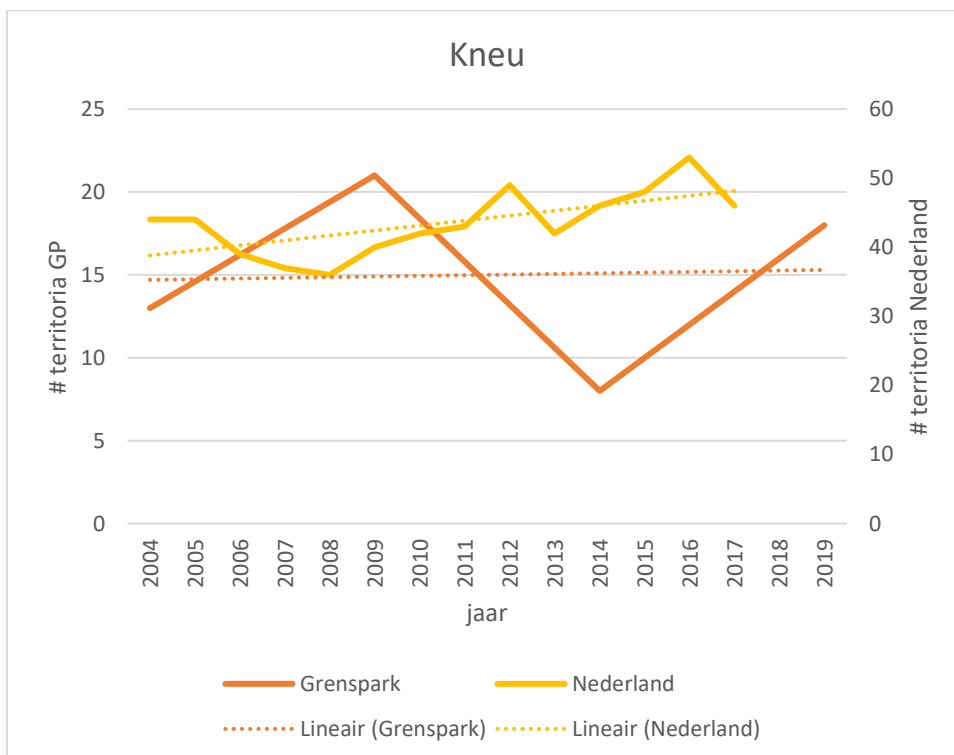
Figuur 16. Succesvol broedgeval kleine plevier van de Drielingvennen (© Bram Vogels)

KNEU

Tabel 25. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de kneu

1999	2004	2009	2014	2019
8	13	21	8	18

Vooral de overgang van heide naar de landbouwgebieden zijn van belang voor deze soort. Het aantal gaat in Noord-Brabant lichtjes vooruit. In 2014 zijn er 8 territoria waargenomen, waarvan de meerderheid in de Biezenkuilen. In 2019 is het aantal territoria in de Zwarte Heuvelen terug gestegen na een terugval in 2014. De variatie in aantallen kan ook veroorzaakt zijn doordat deze soort moeilijk te monitoren is. Paartjes of groepen kneus hangen vaak rond in een groot gebied, en kunnen tijdens een monitoringronde op verschillende plaatsen plots zitten te zingen.

Figuur 17. Trend kneu in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

KOEKOEK*

Tabel 26 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Koekoek

1999	2004	2009	2014	2019
6	NG	NG	NG	13

De koekoek is een zeer lastig te inventariseren soort door de zeer grote mobiliteit. Het is echter wel van belang om deze soort goed op te volgen aangezien de aantallen in West-Europa sterk achteruitgaan. De soort is al verdwenen als algemene soort in de ruime omgeving, maar houdt voorlopig nog stand op de Kalmthoutse Heide. Er zijn alleszins succesvol jongen grootgebracht o.a. door Graspieper aangezien jongen zijn gezien in de gebieden Steertse Heide, Biezenkuilen en Drielingvennen.

Figuur 18 Jonge koekoek die gevoederd wordt door een Graspieper aan de Biezenkuilen (© Bram Vogels)

KUIFEEND

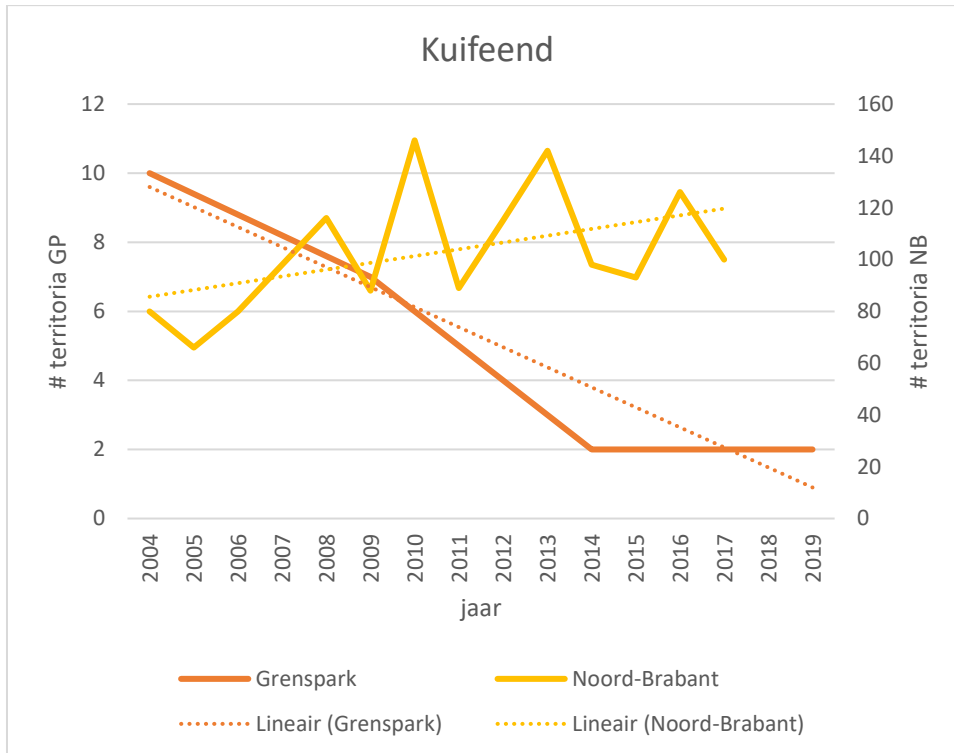
Tabel 27. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de kuifeend

1999	2004	2009	2014	2019
10	10	7	2	2

Het aantal territoria van de kuifeend blijft aan de lage kant. Eenden inventariseren is sowieso niet evident. Het betreft wel een paar in broedgebied zowel in de Zwarte Heuvelen als Drielingvennen. Op de Drielingvennen werd op basis van bijkomende waarnemingen minimaal één succesvol broedgeval vastgesteld met drie jongen. Door het droge weer waren enkele vennen drooggevallen, wat dan leidt tot minder aantallen. Er zijn wel losse waarnemingen van de kuifeend in Vossenbergen en Nieuwe Gemeentebossen ingevoerd in waarnemingen.be. De soort verschijnt daarnaast pas met jongen na het afronden van de territoriumkartering, waardoor extra waarnemingen best in rekening worden gebracht. Er liggen nog van meerdere gebieden losse waarnemingen voor die niet tot een geldig territorium aanleiding hebben gegeven. Op basis van bijkomende waarnemingen blijken er wel het hele voorjaar paren aanwezig te zijn in de Putse Moer, er ontbreken in de telling vermoedelijk data voor deze zone.

Figuur 19 Succesvol broedgeval Kuifeend op de Drielingvennen (© Bram Vogels)

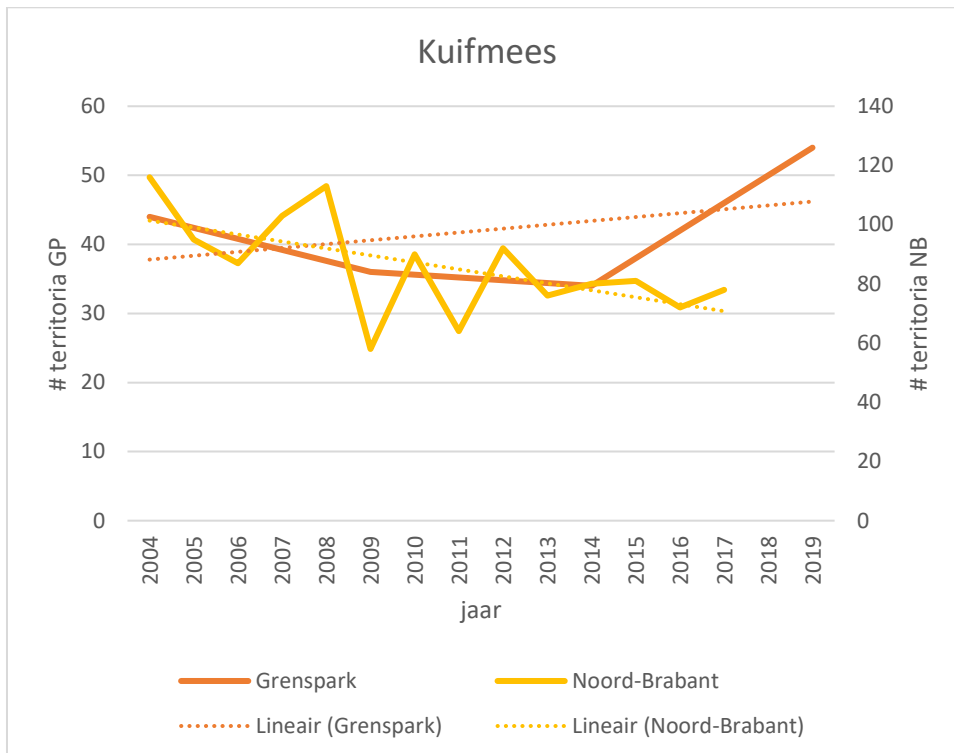
Figuur 20. Trend kuifeend in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

KUIFMEES

Tabel 28. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de kuifmees

1999	2004	2009	2014	2019
57	44	36	34	54

De kuifmees komt in grote getalen voor in de bossen van de verschillende deelgebieden. Het aantal territoria is aanmerkelijk meer dan in 2014, zeker als je ziet dat er 11 territoria in de Withoefse Heide waren die in 2019 niet meegeteld zijn. De bossen worden ook ouder met wat onderbegroeiing wat een ideaal biotoop is voor de kuifmees. De trend in Noord-Brabant is tegengesteld door het omzetten van naaldbosaanplant in natuurlijker loofbos. Ook in het Grenspark Kalmthoutse Heide is het doel om het naaldbos om te vormen naar loofbos en bijgevolg nuttig om te kijken of deze soort in de toekomst ook een daling zal laten zien. Wanneer vergeleken wordt met 1999 lijkt voorlopig het aantal territoria redelijk stabiel met mogelijk tussentijds wat schommelingen wat mogelijk ook kan liggen aan een onvoldoende aandacht voor uitsluitende waarnemingen bij de soort. De roepende vogels kunnen soms dicht bij elkaar zitten, langs de andere kant zingen/roepen zowel mannetjes als vrouwtjes en is het onderscheid in territoria daarom niet steeds te maken.

Figuur 21. Trend kuifmees in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

PUTTER

Tabel 29. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de putter

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	NG	NG	16

De putter is in vorige tellingen niet opgenomen. 16 territoria werden vastgesteld, vooral in de Steertse Heide. Een paartje is opgemerkt. Algemeen doet de putter het steeds beter en dat mag ook blijken wanneer vergeleken wordt met de gegevens van 1999 toen de soort nog niet aanwezig was op de Kalmthoutse heide.

RANSUIL*

Tabel 30 Aantal territoria in verschillende jaren voor Ransuil

1999	2004	2009	2014	2019
3	NG	NG	NG	1

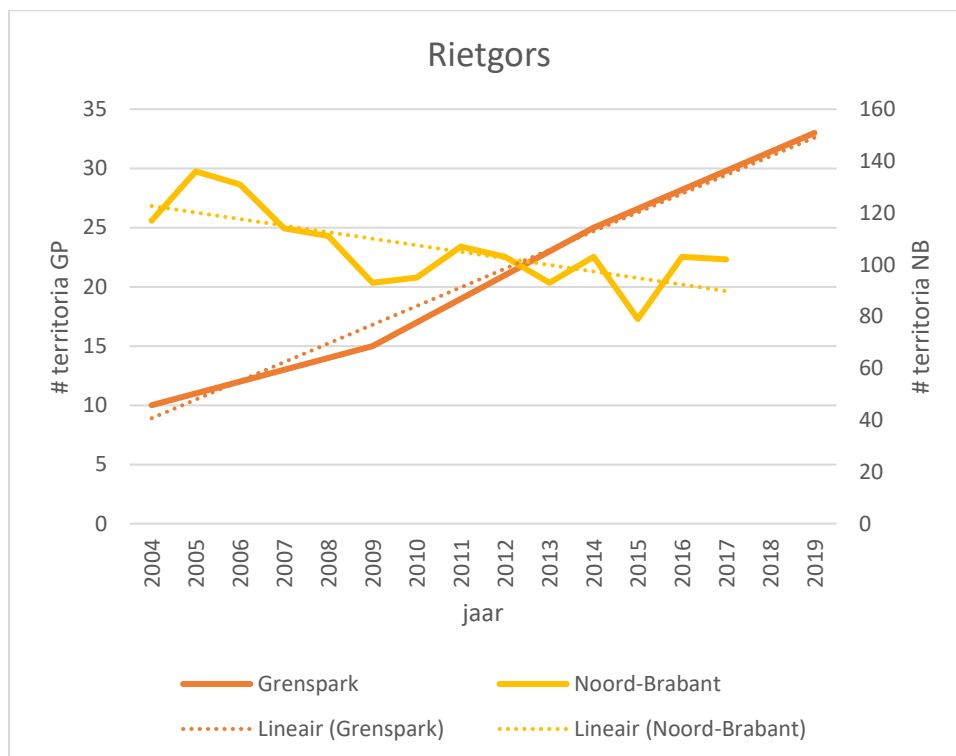
De monitoring zoals uitgevoerd is niet geschikt om een uitspraak te doen over het aantal territoria van Ransuil. Het meest eenvoudig is het tellen van uitgevlogen jongen, maar dat zegt enkel iets over het broedsucces en niet over het aantal territoria. Het geldige territorium bij de kartering waren roepende jongen in de Steerste Heide. Op basis van bijkomende waarnemingen blijken er ook jongen te zijn gehoord op 17 en 18 juni in de Kambusduinen. Er waren dus minimaal twee succesvolle broedgevallen, maar dit zal eerder een onderschatting zijn doordat er niet systematisch naar gezocht is op de geschikte momenten.

RIETGORS

Tabel 31. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de rietgors

1999	2004	2009	2014	2019
19	10	15	25	33

Het aantal territoria van de rietgors blijft nog stijgen in de Kalmthoutse Heide. Paartjes en afleidingsgedrag zijn waargenomen wat duidt op zekere broedgevallen. Territoria zijn vooral in de Drielingvennen en Biezenkuilen waargenomen waar geschikt biotoop aanwezig is. Deze positieve trend is tegengesteld dan dat van de trend in provincie Noord-Brabant.

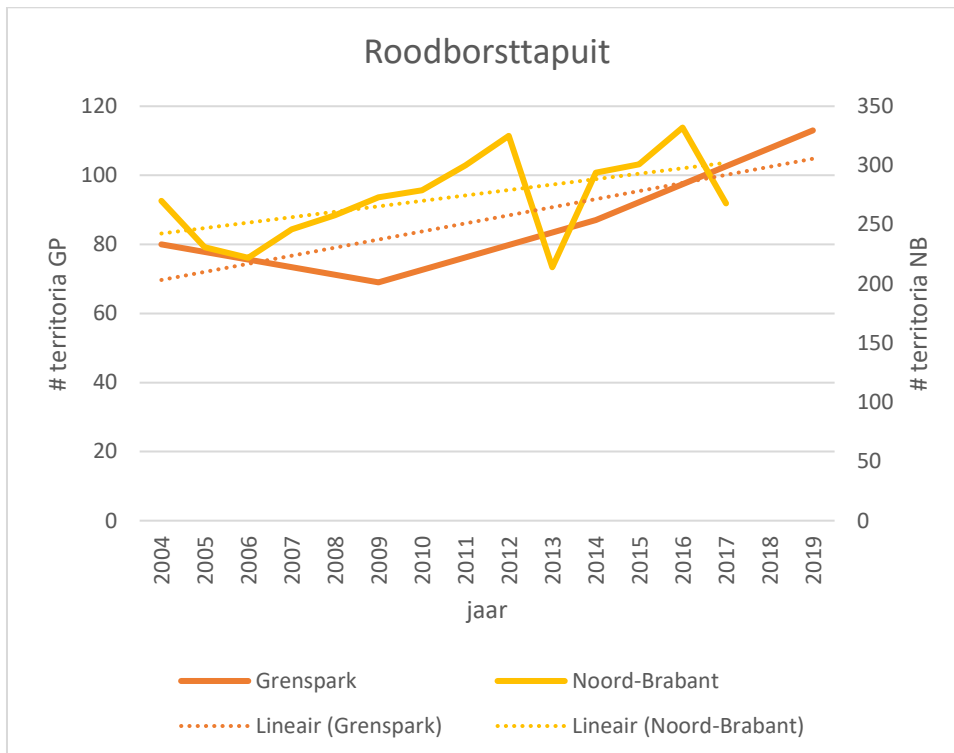
Figuur 22. Trend rietgors in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl/")

ROOBBORSTTAPUIT

Tabel 32. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de roodborsttapuit

1999	2004	2009	2014	2019
44	80	69	87	113

De roodborsttapuit prefereert alle grote open gebieden. Er is een positieve trend desondanks een terugval in 2009. Met 113 territoria doet de soort het goed. Alarmerende vogels zijn opgemerkt alsook uitvliegende jongen. De roodborsttapuit is goed verspreid over de Kalmthoutse Heide. Aangezien het een tamelijk opvallende soort is en daarnaast tamelijk luidruchtig en opvallend in geval er jongen zijn, zullen nagenoeg alle territoria geteld zijn. De toename op 20 jaar tijd is alleszins indrukwekkend.

Figuur 23. Trend roodborsttapuit in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

SPREEUW*

Tabel 33 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Spreeuw

1999	2004	2009	2014	2019
15	NG	NG	NG	1

De hoge aantallen in 1999 worden verklaard door gebruikte nestkasten aan het Veldbiologisch Station (12 van de 15). Het is dus altijd een schaarse broedvogel in de rest van het gebied geweest. Het enige gevonden territorium, was wel een broedgeval aangezien een nest werd gevonden in het gebied Drielingvennen.

TJIFTJAF*

Tabel 34 Aantal territoria in verschillende jaren voor de tjiftjaf

1999	2004	2009	2014	2019
24	NG	NG	NG	45

Er worden territoria vastgesteld in alle deelgebieden, behalve voor Drielingvennen. Voor de Nieuwe Gemeentebossen ontbreken data, maar in dit deelgebied dat over aanzienlijke delen bebost is, zullen zo goed als zeker territoria zijn. Mogelijk werd de soort niet genoteerd of over het hoofd gezien in dit deelgebied. Op basis van bijkomende waarnemingen moet het alleszins over meerdere territoria gaan (minimaal 5).

TORENVALK

Tabel 35. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de torenvalk

1999	2004	2009	2014	2019
2	NG	2	0	0

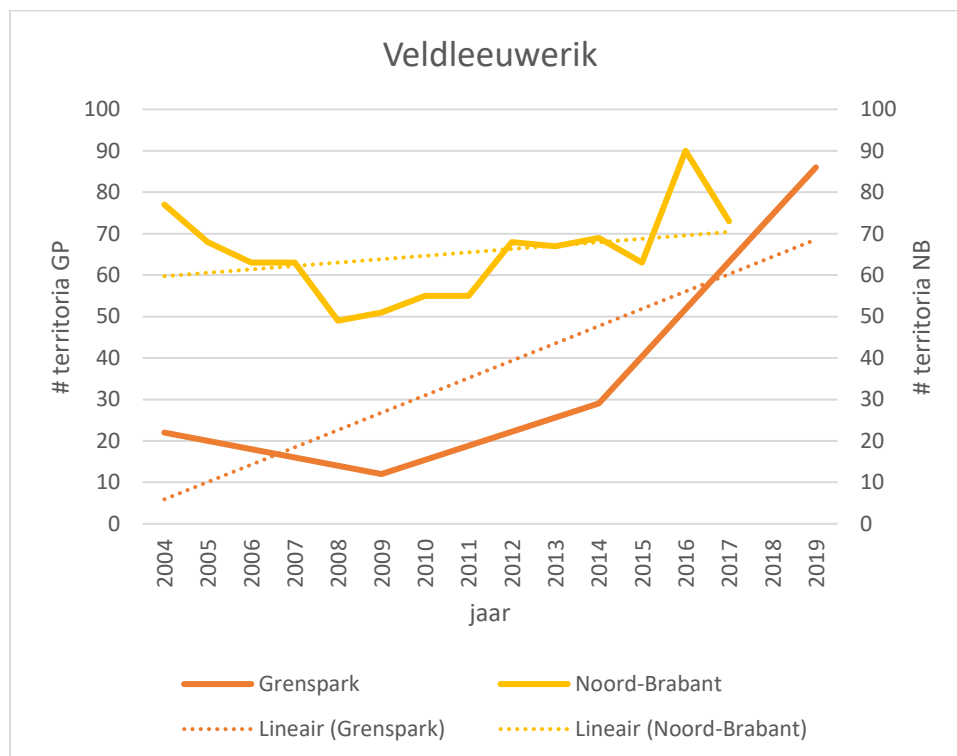
Met de territoriumkartering werden geen geldige territoria afgebakend. De soort heeft echter wel succesvol gebroed met twee jongen.

VELDLEEUWERIK

Tabel 36. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de veldleeuwerik

1999	2004	2009	2014	2019
50	22	12	29	86

Deze soort is enorm toegenomen tegenover de vorige telling. Dit is natuurlijk goed nieuws aangezien deze soort algemeen door vooral de intensieve landbouw in een dalende trend zit. Dit open gebied in de Kalmthoutse Heide is een goed habitat voor de veldleeuwerik, mede dankzij de maaiwerken. Mogelijk kan ook het droge voorjaar meespelen in het stijgende aantal territoria. Doordat normaal natte gebieden al vroeg in het jaar droog stonden, steeg ook het aantal geschikt biotoop. In de census van 99 waren er echter wel 50 territoria, wat aangeeft dat er een belangrijke dip is geweest in de tussenperiode. Het hoge aantal kan echter ook wijzen op een steeds sterkere vergassing van de heide. In de zestiger jaren was er immers maar sprake van een tiental zangposten.

Figuur 24. Trend veldleeuwerik in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

WILDE EEND*

Tabel 37 Aantal territoria in verschillende teljaren voor wilde eend

1999	2004	2009	2014	2019
55	NG	NG	NG	11

Er werden in 2019 elf territoria vastgesteld via de uitgevoerde kartering. Dit is nog maar een fractie van de aantallen die in 1999 werden vastgesteld. Op basis van bijkomende waarnemingen blijkt dat er zeker drie succesvolle broedgevallen waren op de Drielingvennen met respectievelijk één, twee en vier pulli. Daarnaast werden drie succesvolle broedgevallen met vier, vijf en tien pulli vastgesteld in de Vossenbergen. Op de Steertse Heide was daarnaast ook minimaal een succesvol broedgeval met 7 pulli. Op basis van de bijkomende waarnemingen mag duidelijk zijn dat de territoriumkartering een onderschatting is, mogelijk werd er aan deze enerzijds algemene soort maar anderzijds moeilijk te karteren soort te weinig aandacht besteed. De soort doet het nochtans niet goed, waardoor extra aandacht wenselijk is.

WITTE KWIKSTAART*

Tabel 38 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Witte kwikstaart

1999	2004	2009	2014	2019
10	NG	NG	NG	3

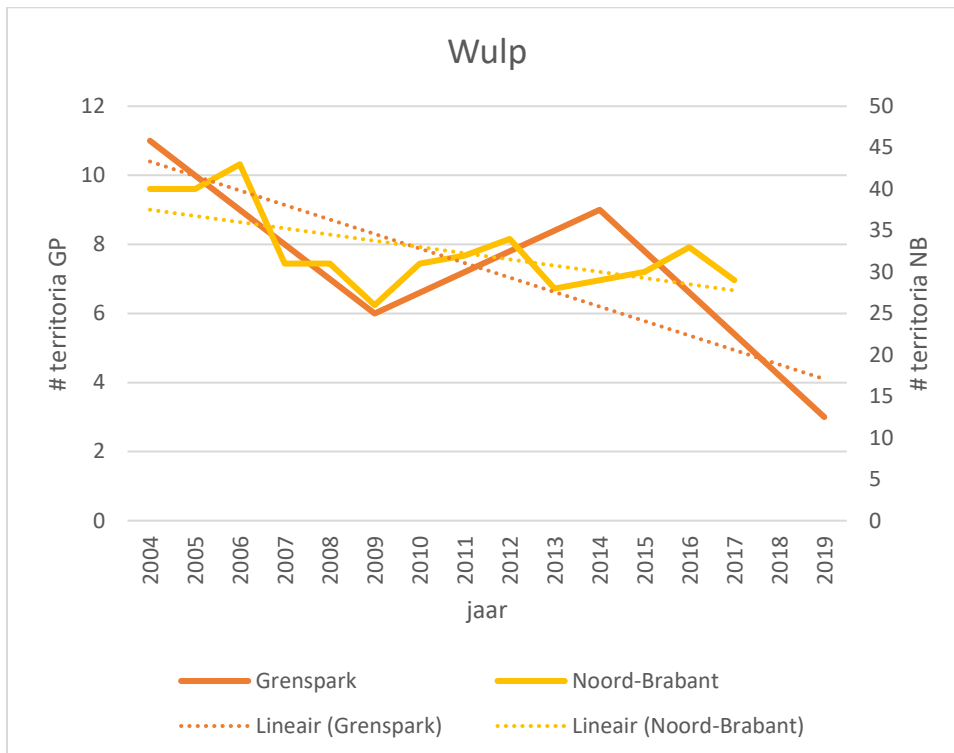
De drie territoria die dit jaar werden vastgesteld waren allen aanwezig in het gebied van de Steertse Heide. Hier werden ook voedselvuchten waargenomen wat wijst op succesvol broeden. Daarnaast werden er nog drie juvenielen waargenomen tussen de Biezenkuilen en de Drielingvennen op 26 juli, maar mogelijk gaat het hier over vogels die al zelfstandig rondtrokken.

WULP

Tabel 39. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de wulp

1999	2004	2009	2014	2019
22	11	6	9	3

Sinds de vorige telling is de wulp er weer op achteruitgegaan. Deze negatieve trend is ook te zien bij de provincie Noord-Brabant. Misschien is voedseltekort of droogte de oorzaak van deze achteruitgang? Desondanks er maar 3 territoria zijn, zijn er genoeg indicaties op aanwezigheid van nesten, echter werden geen jongen waargenomen. Wanneer de historische gegevens in rekening gebracht worden is de achteruitgang dramatisch. In 1999 werden nog 22 koppels vastgesteld en in de jaren zestig was er zelfs sprake van 40-50 broedkoppels. Steltlopers zijn langlevende soorten, het kan goed zijn dat de reproductie al zeer lang veel te laag is en dat de resterende koppels nog de laatste overblijvers zijn die over enkele jaren ook verdwenen zullen zijn.

Figuur 25. Trend wulp in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

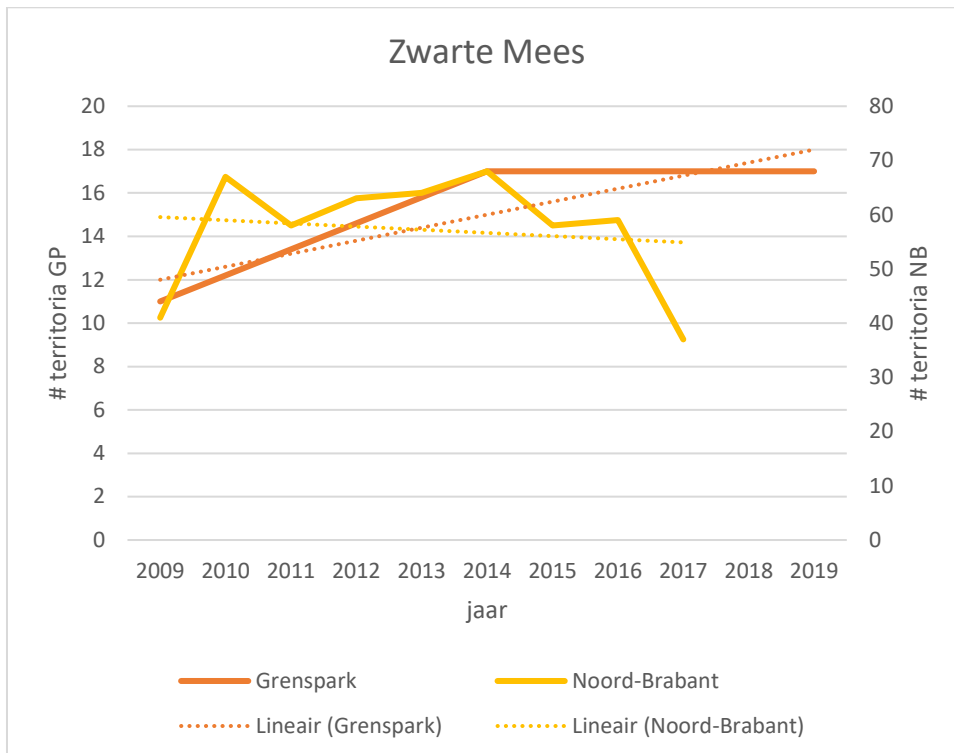
ZWARTE MEES

Tabel 40. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de zwarte mees

1999	2004	2009	2014	2019
27	NG	11	17	17

De zwarte mees behoudt zijn aantal territoria tegenover de vorige telling. Territoria bevinden zich vooral in het bosgebied van de Zwarte Heuvelen. Overvliegende vogels met nestmateriaal zijn waargenomen. Dit is goed want in de Provincie Noord-Brabant is de trend lichtjes negatief. De zwarte mees voelt zich net zoals de kuifmees vooral thuis in naaldbossen. Bijgevolg is de omvorming van naaldbos naar gemengd bos, mogelijk ook nadelig voor deze soort. Opvolging van deze soort is dan ook wenselijk.

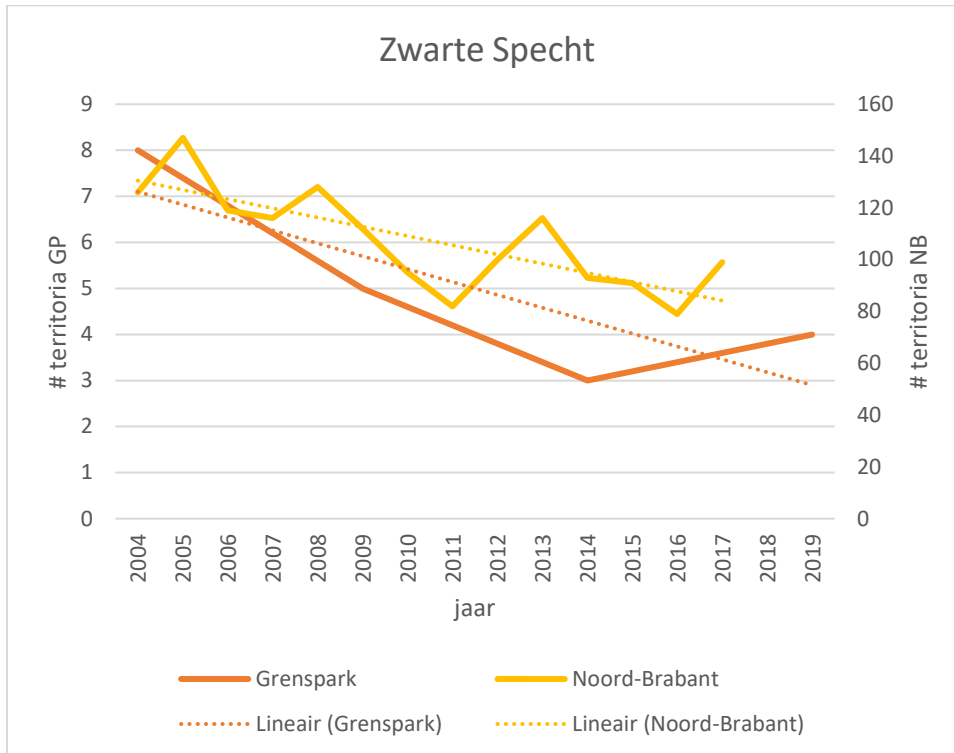
Figuur 26. Trend zwarte mees in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

ZWARTE SPECHT

Tabel 41. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de zwarte specht

1999	2004	2009	2014	2019
2	8	5	3	4

Het aantal territoria is t.o.v. 2014 in feite hetzelfde gebleven aangezien het territorium aan de Steertse Heide net buiten het gebied lag. De territoria liggen goed verspreid over de Kalmthoutse Heide. De zwarte specht voelt zich thuis in grote bossen op zandgronden. De aanwezigheid van oude beuken, een zeer geliefde nestboom, is daarbij niet per se vereist. Een territorium van een zwarte specht is zeer groot, waardoor het mogelijk is dat het aantal territoria wordt overschat. De vraag is of de gebruikte methode wel correct is of dat tellen van bezette nestholtes misschien interessanter is. Dit geeft dan weer geen informatie over het aantal territoria, enkel over het aantal broedgevallen. Predatie door de boommarter kan ook een factor zijn voor de daling van het aantal territoria. Bij een onderzoek naar de zwarte specht in 2017 (De Zwarte specht op de Brabantse Wal; Onderzoek naar de kwaliteit van het leefgebied van de Zwarte specht op de Brabantse Wal; Christian Brinkman, Bram Ubels & Maarten Vervoort) werd vastgesteld dat 2 van de 5 actieve nesten werden gepreedeerd door de boommarter.

Figuur 27. Trend zwarte specht in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl/")

ZWARTKOP*

Tabel 42 Aantal territoria in verschillende jaren voor de Zwartkop

1999	2004	2009	2014	2019
21	NG	NG	NG	47

De zwartkop lijkt alleszins toegenomen in vergelijking met twintig jaar geleden. Het aantal territoria is vermoedelijk een aanzienlijke onderschatting aangezien er geen territoria zijn opgenomen in het volledige gebied van de Nieuwe Gemeentebossen. Dit is onmogelijk, vermoedelijk werd de soort voor dit deelgebied niet genoteerd of over het hoofd gezien. Op basis van bijkomende waarnemingen moet het in dit gebied over meerdere territoria gaan.

4.2.2. Mogelijke broedvogels & territoriale, niet broedende vogels:

Van deze soorten kon niet met zekerheid worden vastgesteld dat ze effectief broedden in het gebied. Wel werden er voldoende waarnemingen binnen de datumgrenzen gedaan zodat ze kwalificeerden als territoriale vogels.

APPELVINK

Tabel 43. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de appelvink

1999	2004	2009	2014	2019

0	NG	NG	NG	1

Bij de vorige telrondes in 2004, 2009 en 2014 is deze soort niet geteld. Door zijn verborgen gedrag en onopvallende geluid is de appelvink moeilijk waarneembaar. Er is een paartje baltsend waargenomen zodat er mogelijk een broedgeval heeft plaatsgevonden. In het broedvogelrapport van 1999 wordt de soort niet vermeld, wat erop wijst dat deze toen nog niet aanwezig was. De soort doet het goed in Vlaanderen en gaat sterk vooruit. Het is dan ook aangewezen om de soort goed verder op te volgen om de tendens te capteren. Ondanks de opkomst kan 2019 als een slechter jaar gezien worden van appelvink in vergelijking met o.a. 2018.

BOSRIETZANGER

Tabel 44. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de bosrietzanger

1999	2004	2009	2014	2019
1	NG	NG	NG	1

Er is één territorium van een bosrietzanger vastgesteld, maar het is onzeker of dit heeft geleid tot een succesvol broedgeval. Het kan ook zijn dat deze vogels op trek waren. In vorige jaren is deze soort niet geteld.

BUIZERD*

Tabel 45 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Buizerd

1999	2004	2009	2014	2019
1	NG	NG	NG	1

Er is maar één geldig territorium in het volledige gebied, namelijk op de Steertse Heide. In een aantal andere gebieden werd de soort ook vastgesteld, maar resulteerde dit niet in geldige territoria. De manier van karteren zal voor deze soort vermoedelijk ook iets minder geschikt zijn. Mogelijk dat de belangrijkste territorium indicerende waarnemingen grotendeels buiten de monitoringrondes vallen en dat voor deze soort gericht vroeger op het seizoen moet gezocht worden. Op basis van de permanente aanwezigheid van buizerd boven de verschillende bosgebieden doorheen het hele jaar lijkt dit alleszins een onderschatting van het werkelijk aantal territoria.

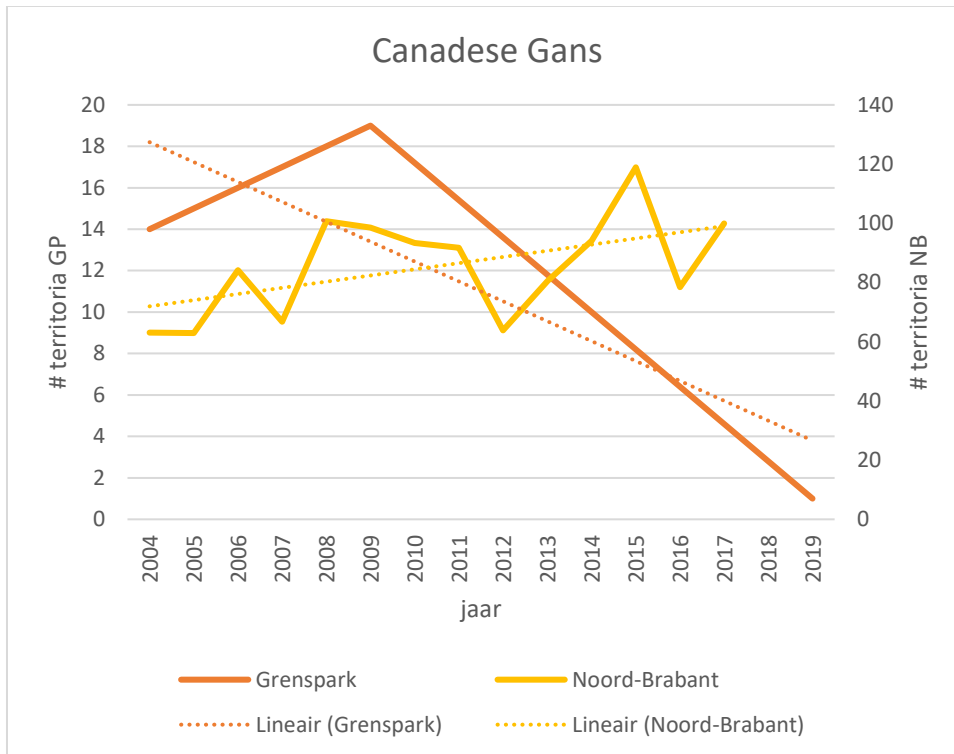
CANADESE GANS

Tabel 46. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de canadese gans

1999	2004	2009	2014	2019
12	14	19	10	1

In 2014 sterk vertegenwoordigd op verschillende grote waterpartijen. In 2019 is er enkel 1 territorium waargenomen aan de Drielingvennen. Tijdens de monitoring werd er geen zeker broedgeval vastgesteld. Op basis van bijkomende waarnemingen blijkt dat er minstens een succesvol broedgeval was in Vossenbergen met vier pulli. Daarnaast werden drie pulli waargenomen ter hoogte van de Biezenkuilen, 6 pulli ter hoogte van de Drielingvennen en 5 pulli aan de geruite wei.

Het werkelijk aantal broedgevallen ligt dus ruim hoger dan het vastgestelde aantal territoria en bedraagt minimaal vier.

Figuur 28. Trend canadese gans in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

DRAAIHALS*

Tabel 47 Aantal territoria in verschillende jaren voor de Draaihaals

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	NG	NG	2

Er is sprake van twee territoria in het gebied Zwarte Heuvelen en Kambusduinen, daarnaast was er in het grenspark nog een derde tijdelijk territorium in het gebied ten oosten van de verbindingsweg. Op zich is dit aantal toch wel zeer opmerkelijk aangezien zangposten de voorbije jaren volledig ontbraken. Ook bij de historische gegevens wordt aangegeven dat voor 1999 de soort een zeldzame broeder was en nooit echt algemeen. Drie territoria zijn in dat opzicht dus een zeer opvallend gegeven.

Figuur 29 Territoriale draaihaals in de Kambusduinen (© Bram Vogels)

FAZANT*

Tabel 48 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Fazant

1999	2004	2009	2014	2019
9	NG	NG	NG	8

De soort lijkt relatief stabiel gebleven ten opzichte van 1999 en vermoedelijk ontbreken er nog territoria in een aantal gebieden. Zo werden er geen territoria afgebakend in de Nieuwe Gemeentebossen maar werden er wel op basis van bijkomende waarnemingen een succesvol broedgeval vastgesteld.

GAAI*

Tabel 49 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Gaai

1999	2004	2009	2014	2019
13	NG	NG	NG	3

Er liggen enkel geldige territoria voor uit Zwarte heuvelen en de Kambuusduinen. Dit gebied was bij de kartering in 1999 ook al zeer dun bezet, de meeste gaaien situeerden zich toen in de Nieuwe Gemeentebossen en de oostelijke rand van de Vossenbergen. In deze gebieden liggen momenteel geen geldige territoria voor, zeker in de uitgestrekte delen van de Nieuwe Gemeentebossen lijkt dit onmogelijk en zijn vermoedelijk territoria gemist.

GEELGORS

Tabel 50. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de geelgors

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	NG	NG	1

De geelgors is in vorige teljaren niet meegeteld. Dit jaar is deze soort mee opgenomen in de lijst van aandachtsoorten. Er is een territorium vastgesteld met een zingend exemplaar in de Steertse Heide. Mits een goede inrichting van het gebied, in combinatie met de opmars die bezig is, is een terugkeer van deze soort niet uit te sluiten. De soort is immers al van medio jaren zestig verdwenen. Er worden echter jaarlijks occasioneel zangposten vastgesteld die meestal zeer kortstondig zijn. Daarnaast wordt de soort tijdens de trek en ook soms tijdens de winter vastgesteld. De potenties zijn er dus zeker om de soort terug aan te trekken in het gebied.

GROENLING*

Tabel 51 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Groenling

1999	2004	2009	2014	2019
1	NG	NG	NG	4

Groenling was zowel in 1999 als ook dit jaar een schaarse broedvogel op de heide. Er zijn enkel territoria vastgesteld in de Kambuusduinen en Steertse Heide, in de overige gebieden werd de soort

niet vastgesteld. Er liggen nog enkele losse waarnemingen van zingende vogels voor in Vossenbergen maar zelfs met deze losse waarnemingen blijft het een eerder schaarse broedvogel.

HEGGENMUS*

Tabel 52 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Heggenmus

1999	2004	2009	2014	2019
7	NG	NG	NG	1

Hoewel een vertrouwde tuinvogel is deze soort zeer schaars op de Kalmthoutse Heide. Er werd maar één territorium vastgesteld in het gebied Zwarte Heuvelen. Ook op basis van bijkomende waarnemingen blijken er geen vogels ingegeven te zijn in het gebied, met uitzondering van één locatie in de Nieuwe Gemeentebossen, wat verder ondersteunt dat de soort echt wel zeer schaars is in het gemonitorde gebied.

HOLENDUIF*

Tabel 53 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Holenduif

1999	2004	2009	2014	2019
5	NG	NG	NG	5

De aantallen van holenduif lijken redelijk stabiel gebleven, hoewel dat het een lastige soort kan zijn om exact in kaart te brengen. Net zoals in 1999 werden er echter geen bezette nesten gevonden.

HOUTDUIF*

Tabel 54 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Houtduif

1999	2004	2009	2014	2019
36	NG	NG	NG	26

Op basis van de territoria lijkt er een afname tegenover 1999 te hebben plaatsgevonden. Dit is echter tegenstrijdig met de enorme populatietoename van de soort. Er ontbreken daarnaast territoria in verschillende geschikte bosgebieden, vermoedelijk dat niet alle tellers voldoende aandachtig de soort in kaart hebben gebracht. Nagenoeg alle territoria (22 van 23) komen immers uit twee gebieden namelijk Mont Noir en Kambuusduinen, wat onmogelijk is. In de zone van Kambuusduinen en Mont Noir werden in 1999 maar 7 territoria vastgesteld, wat er op wijst dat er mogelijk toch sprake is van eerder een zeer sterke toename (verdrievoudiging) dan een afname. Dit komt ook veel meer overeen met de enorme populatietoename die de soort heeft gekend.

KRAKEEND

Tabel 55. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de krakeend

1999	2004	2009	2014	2019
5	0	2	2	1

Van de krakeend is er in 2019 maar één territorium waargenomen, nl. in de Steertse Heide. Het betreft wel een paar in broedgebied, maar het is niet zeker of deze ook daadwerkelijk gebroed hebben. Op waarnemingen.be zijn er ook losse waarnemingen van broedparen op Drielingvennen en Vossenbergen. Er is maar één succesvol broedgeval vastgesteld in 2019 en dat lag buiten het gemonitorde gebied op het Stappersven.

KWARTEL*

Tabel 56 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Kwartel

1999	2004	2009	2014	2019
1	NG	NG	NG	2

Kwartel was aanwezig in de Steertse Heide. Mits een goed maai-beheer kan verwacht worden dat de soort hier in laag aantal zal blijven voorkomen. Vermoedelijk was er nog sprake van een derde territorium op basis van bijkomende waarnemingen. Er wordt nu een territorium afgebakend in het zuidelijke deel en een territorium in het noordelijke deel van de Steertse Heide. In het zuidelijk deel zijn minstens één keer twee kwartels tegelijk gehoord op basis van bijkomende waarnemingen.

NIJLGANS*

Tabel 57 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Nijlgans

1999	2004	2009	2014	2019
2	NG	NG	NG	2

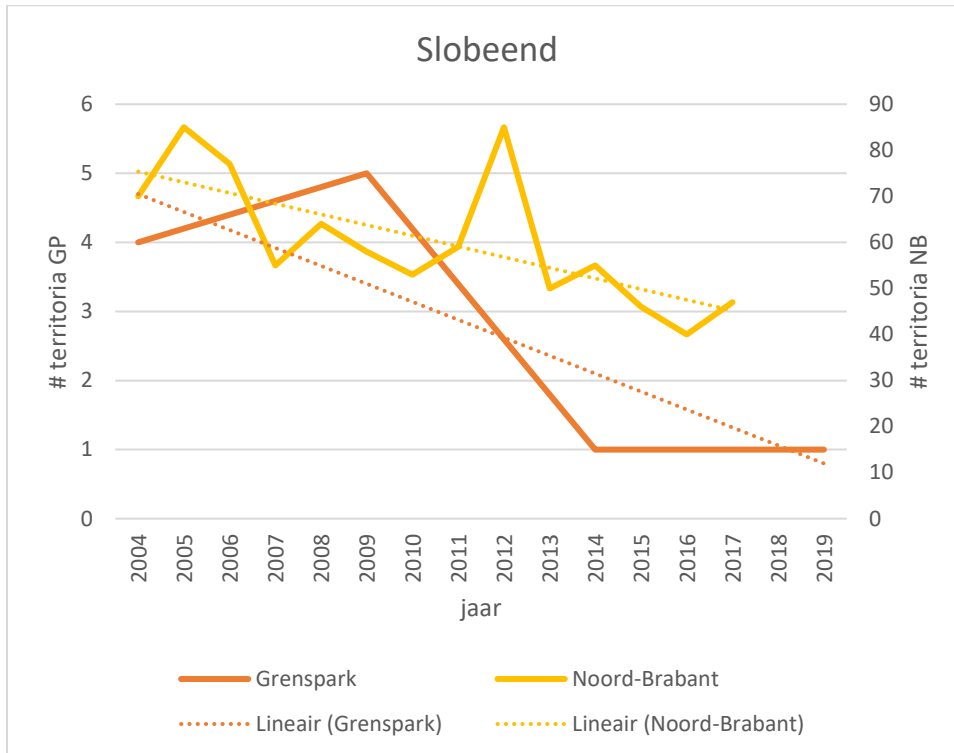
Ondanks de explosieve toename sinds 1999 van deze soort, is deze voorlopig nog niet doorgebroken op de Kalmthoutse Heide. Aangezien het een tamelijk agressieve soort is en redelijk opvallend wanneer er jongen zijn, kan door het gebrek aan waarnemingen van jongen met tamelijk grote zekerheid gesteld worden dat de soort niet succesvol gebroed heeft op de Kalmthoutse Heide.

SLOBEEND

Tabel 58. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de slobeend

1999	2004	2009	2014	2019
3	4	5	1	1

Net zoals in 2014 is er maar 1 territorium vastgesteld, ditmaal een paartje in Drielingvennen. Het lage aantal kan te wijten zijn aan de verdroging. Ook de trend in de provincie Noord-Brabant is negatief door o.a. verlaging waterpeil en/of intensiviteit van landbouwgebruik. Er zijn nog losse waarnemingen aan de Steertse Heide, ingevoerd op waarnemingen.be.

Figuur 30. Trend slobeend in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

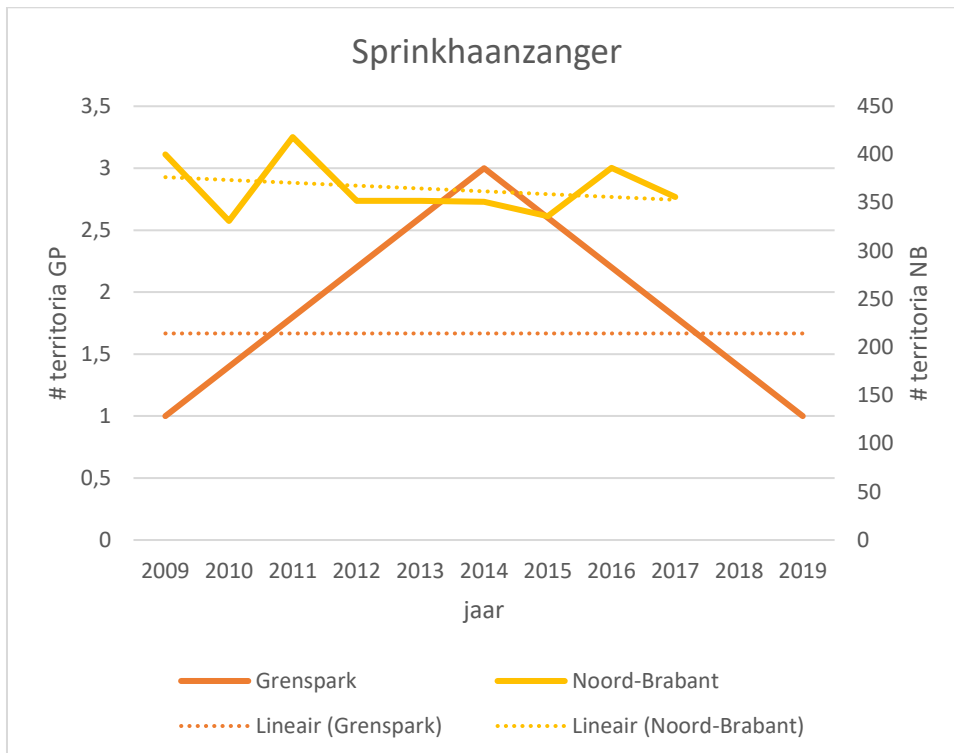
SPRINKHAANZANGER

Tabel 59. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de sprinkhaanzanger

1999	2004	2009	2014	2019
6	NG	1	3	1

Deze soort is in 2019 terug afgenomen met maar 1 territorium in de Nieuwe Gemeentebossen ter hoogte van de Putse moer. Bij vorige telling waren daar nog 3 territoria. De aantallen zijn sowieso jaarlijks schommelend, deels een gevolg van het terreinbeheer of de waterstand, maar ook deels door de situatie in de West-Afrikaanse overwinteringsgebieden. De trend Noord-Brabant is lichtjes negatief, maar landelijk neemt de soort wel toe. Doorheen het voorjaar duikt de soort op in nagenoeg alle deelgebieden, maar telkens eenmalig en het gaat hierbij dan ook over doortrekkers. Na de doortrekperiode blijft er enkel nog in de Nieuwe Gemeentebossen een vast territorium over. Enige uitzondering hierop zijn een aantal waarnemingen in de omgeving van het Pluisven in het gebied Vossenbergen. Mogelijk was hier nog een tweede territorium. De soort was dus sowieso zeer schaars in 2019.

Figuur 31: Trend sprinkhaanzanger in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

STAARTMEES*

Tabel 60 Aantal territoria in verschillende jaren voor de Staartmees

1999	2004	2009	2014	2019
1	NG	NG	NG	1

De staartmees is in het gemonitorde gebied op de Kalmthoutse Heide een zeer schaarse broedvogel, net zoals in 1999 toen de soort ook mee in kaart werd gebracht.

TUINFLUITER*

Tabel 61 Aantal territoria in verschillende jaren voor de Tuinfluiter

1999	2004	2009	2014	2019
2	NG	NG	NG	7

De soort lijkt alleszins iets algemener dan tijdens de monitoring in 1999, maar de soort is zeker nog niet algemeen.

VUURGOUDHAAN

Tabel 62. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de vuurgoudhaan

1999	2004	2009	2014	2019
1	NG	NG	NG	2

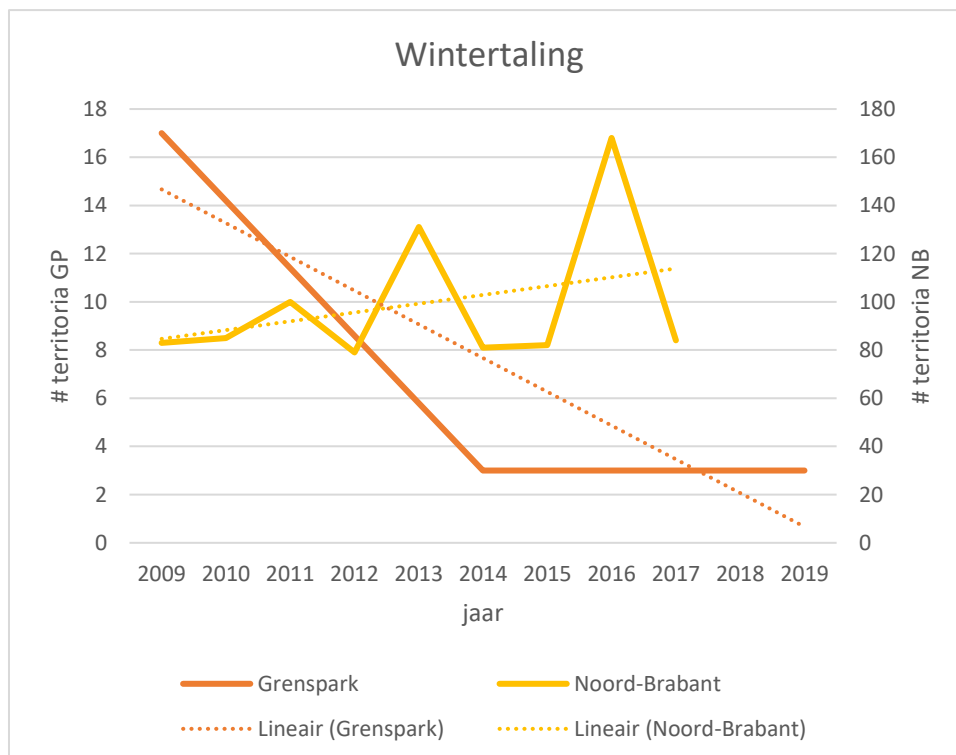
De vuurgoudhaan is bij vorige tellingen niet geïnventariseerd. In de bossen van de Zwarte Heuvelen zijn de twee territoria te vinden. In de telling van 1999 is er eveneens sprake van één territorium. Vuurgoudhaan blijft voorlopig op de Kalmthoutse Heide een redelijk zeldzame broedvogel, hoewel dat in de bossen rond het reservaat er wel meerdere territoria te vinden zijn.

WINTERTALING

Tabel 63. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de wintertaling

1999	2004	2009	2014	2019
3	NG	17	3	3

Net zoals in 2014 zijn er voor de wintertaling maar 3 territoria vastgesteld. Wederom kan dit het gevolg zijn van verdroging van de omgeving. Alarmerend gedrag is waargenomen op de Steertse Heide, wat eventueel wijst op aanwezigheid van nest of jongen. Heel wat baltsende paren en koppels waren aanwezig op de Steertse heide, maar door de snelle uitdroging van het gebied heeft dit geen aanleiding gegeven tot succesvolle broedgevallen. De trend in provincie Noord-Brabant is lichtjes positief, maar voor heel Nederland gaat de soort wel achteruit. Er zijn wel heel wat losse waarnemingen ingevoerd in waarnemingen.be waaruit blijkt dat de soort wel verspreid over de Kalmthoutse Heide voorkomt, zekere succesvolle broedgevallen werden enkel vastgesteld aan het Stappersven.

Figuur 32. Trend wintertaling in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

ZANGLIJSTER*

Tabel 64 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de brilduiker

1999	2004	2009	2014	2019

9	NG	NG	NG	7

De soort is niet zeer algemeen op de heide. Nagenoeg alle territoria werden vastgesteld in het gebied Zwarte Heuvelen. Dit is in tegenstelling met de monitoring in 1999 waarbij nagenoeg alle territoria in de Nieuwe Gemeentebossen werden vastgesteld, met uitzondering van 1 territorium in de Biezenkuilen.

4.2.3. Niet (meer) broedend:

De volgende soorten werden in de regio niet meer broedend, noch territoriaal teruggevonden.

BRILDUIKER

Tabel 65. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de brilduiker

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	1	1	0

Geen enkel territorium is dit jaar aangetroffen. Vorige keer was er toch één, wat positief was. Deze vogel staat in Nederland als gevoelig op de rode lijst.

BRUINE KIEKENDIEF

Tabel 66. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de bruine kiekendief

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	NG	NG	0

Bruine kiekendief is in de vorige telronden niet meegeteld, maar was in de teljaren ook geen broedvogel. Recent is deze roofvogel meegenomen bij de aandachtsoorten, maar een territorium is niet vastgesteld.

FLUITER

Tabel 67. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de fluit

1999	2004	2009	2014	2019
1	NG	NG	NG	0

Ook de fluit is mee opgenomen bij de aandachtsoorten, maar is niet waargenomen. Dit is in tegenstelling met voorgaande jaren waarbij er toch een beperkt aantal territoria aanwezig waren. In 2018 waren er bijvoorbeeld drie territoria in de Zwarte Heuvelen, die dit jaar ontbraken. Ook in het ruimere gebied van het Grenspark Kalmthoutse Heide waren er dit jaar geen territoria.

GEOORDE FUUT

Tabel 68. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de geoorde fuut

1999	2004	2009	2014	2019
2	0	0	0	0

In 1999 werden er nog 2 territoria vastgesteld (1 op de Putse Moer en 1 op de Drielingvennen), maar sindsdien komt deze soort niet meer als broedvogel voor in de Kalmthoutse Heide. Er zijn 3 losse waarnemingen ingevoerd op waarnemingen.be, 2 in Drielingvennen en 1 in Putse Moer. Op het Stappersven werd wel nestbouw waargenomen, maar is er geen succesvol broedgeval geweest. Er liggen wel nog voorjaarswaarnemingen van de Putse Moer voor en ook van de Drielingvennen waren sporadische waarnemingen.

KAUW*

Tabel 69 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Kauw

1999	2004	2009	2014	2019
6	NG	NG	NG	0

De Kauw werd dit jaar niet genoteerd als territoriaal, wat toch opmerkelijk is voor deze zeer algemene vogel buiten het gebied. Mogelijk dat het gebrek aan grote holtes in combinatie met voedselaanbod het gebied ongeschikt maken voor de kauw. In 1999 werden de meeste territoria genoteerd rond het beperkt aantal huizen in de Oasis.

KRUISBEK

Tabel 70. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de kruisbek

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	3	0	0

De kruisbek is niet aanwezig en er zijn ook geen historische gegevens bekend. De kruisbek is afhankelijk van invasiejaren om tot broeden te komen.

MATKOP

Tabel 71. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de matkop

1999	2004	2009	2014	2019
15	NG	NG	NG	0

De matkop is in vorige teljaren niet meegeteld. De soort is nu wel bij de aandachtsoorten toegevoegd, maar er is geen territorium vastgesteld. Door de soort niet te tellen de voorbije monitoringsronde is vermoedelijk het uitsterven van de soort niet gedetecteerd. De soort gaat al zeer lang sterk achteruit. In 1999 was nog sprake van 15 koppels, maar werd reeds melding gemaakt van een zeer sterke afname. Zelfs op basis van bijkomende waarnemingen blijkt dat er het volledige jaar 2019 geen enkele waarneming was van matkop in het volledige gemonitorde gebied. De vermoedelijk laatste twee territoria lagen aan de oostzijde van de Verbindingsweg, één in de Nol en één aan de Ster. De laatste waarnemingen in het gebied dateren al van eind 2017 – begin 2018.

MEERKOET*

1999	2004	2009	2014	2019

27	NG	NG	NG	0

De soort lijkt volledig verdwenen van het volledige gemonitorde deel van de Kalmthoutse heide. De monitoring van 1999 was in een zeer natte periode, terwijl de monitoring in 2019 zeer droog was. Deze wijzigingen kunnen echter de enorme terugval niet alleen verklaren. Er was immers nog meer dan voldoende water aanwezig voor een aantal broedgevallen. De soort werd tijdens de monitoring ook niet gemist, want er ontbreken simpelweg bijkomende waarnemingen op basis van toch heel veel bijkomende beschikbare waarnemingen van zeer veel verschillende vogelkijkers.

MIDDELSTE BONTE SPECHT

Tabel 72. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de middelste bonte specht

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	NG	NG	0

De middelste bonte specht is voor het eerste jaar mee opgenomen in de lijst van aandachtsoorten. Spijtig genoeg is er geen territorium vastgesteld. Er zijn twee waarnemingen op basis van waarnemingen.be in de Zwarte Heuvelen en de Nieuwe gemeentebossen, maar vervolgwaarnemingen of andere ondersteunende waarnemingen ontbreken zodat het vermoedelijk niet om territoriale vogels gaat.

PATRIJS

Tabel 73. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de patrijs

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	NG	NG	0

De patrijs is niet vastgesteld.

SIJS

Tabel 74. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de sijs

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	NG	NG	0

De sijs is niet vastgesteld.

SPERWER*

Tabel 75 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Sperwer

1999	2004	2009	2014	2019
3	NG	NG	NG	0

Er zijn geen geldige territoria voor sperwer vastgesteld tijdens de monitoring van 2019. Voor toch een van de algemenere roofvogelsoorten is het toch opvallend dat er in het volledige gemonitorde gebied zeer weinig territoriumindexerende waarnemingen voorliggen. Wanneer op waarnemingen.be op alle waarnemingen van sperwer wordt gezocht, blijkt dat de soort ook relatief weinig is ingegeven en de meeste waarnemingen slaan op overvliegende dieren. Er zijn geen andere waarnemingen die wijzen op territoriaal gedrag zoals zang of roepende jongen. De soort is als broedvogel dus zeer zeldzaam of volledig afwezig.

TAFELEEND

Tabel 76. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de tafeleend

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	0	0	0

Er werden geen territoria meer vastgesteld van de tafeleend.

TAPUIT

Tabel 77. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de tapuit

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	0	0	0

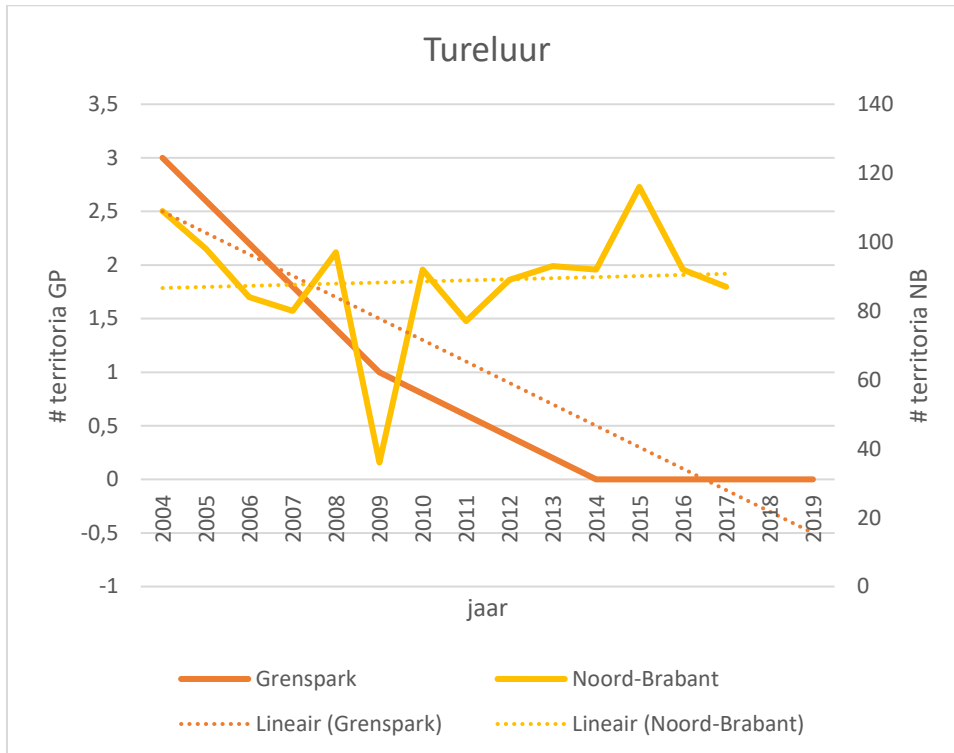
De soort is in het voorjaar soms lang aanwezig, maar blijft niet lang genoeg hangen voor een geldig territorium laat staan een geslaagd broedgeval.

TURELUUR

Tabel 78. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de tureluur

1999	2004	2009	2014	2019
1	3	1	0	0

De tureluur was historisch aanwezig in de natte delen van de Steertse Heide. Sinds enige tijd is er geen territorium van de tureluur waargenomen. Losse waarnemingen zijn vooral op de Steertse Heide geweest. Door de droogte stond dit gebied zeer snel droog en was het niet meer geschikt.

Figuur 33. Trend tureluur in Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

WATERHOEN*

Tabel 79 Aantal territoria in verschillende teljaren voor het Waterhoen

	1999	2004	2009	2014	2019
	1	NG	NG	NG	0

In 1999 wordt aangegeven dat het feit dat er maar één territorium werd vastgesteld vermoedelijk een onderschatting is. De soort ontbreekt echter nog steeds op de Kalmthoutse heide. Ook het aantal bijkomende waarnemingen is zeer beperkt. Er is enkel nog sprake van een aantal waarnemingen op de Putse moer, dus als er al een territorium was zal dit beperkt zijn tot 1 op de Putse moer.

WATERRAL

Tabel 80. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de waterral

	1999	2004	2009	2014	2019
	1	NG	NG	NG	0

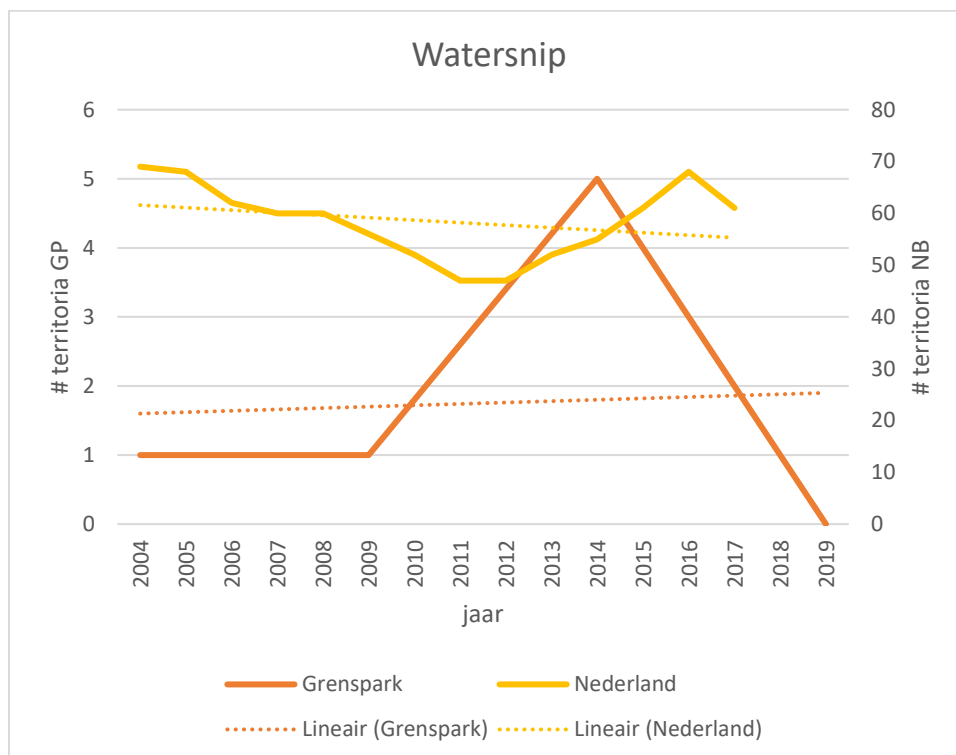
Er is geen territorium van de waterral waargenomen. Daarentegen kan op basis van bijkomende waarnemingen echter wel besloten worden dat er succesvol geïmagineerd is in de Drielingvennen waar pulli werden gezien van waterral. De soort kan ook vaak beter nachtelijk geïnventariseerd worden, waardoor deze mogelijk onderschat wordt.

WATERSNIP

Tabel 81. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de watersnip

1999	2004	2009	2014	2019
1	1	1	5	0

Deze soort is na een topjaar in 2014 weer verdwenen als broedvogel in de Kalmthoutse Heide. Verdroging van het broedbiotoop kan een oorzaak zijn. Op 22 april is er echter een waarneming waarbij wordt aangegeven dat het om twee alarmerende vogels gaat. Bij navraag bij de waarnemer blijkt dat het om roepende vogels gaat bij opvliegen, wat niet wijst op alarmerende vogels die met jongen zitten. Verder ontbreken waarnemingen om van territoria uit te kunnen gaan. Daarnaast werden op de Steerste Heide tot begin mei adulten in broedbiotoop waargenomen. Het gebied is niet veel later ook volledig uitgedroogd. Op 28 juni is er nog wel een losse waarneming geweest van een bekend nest.

Figuur 34. Trend watersnip Grenspark en Noord-Brabant (bron "Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies & CBS, www.sovon.nl")

WESPENDIEF*

Tabel 82. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de wespendif

1999	2004	2009	2014	2019
0	NG	NG	NG	0

Er werden geen territoria vastgesteld, ook niet in 1999 dat als enige referentiejaar beschikbaar is. Monitoring van deze zeer geheimzinnige soort vraagt ook een andere aanpak, het kan dus goed dat de soort werd gemist in het gebied. Er liggen immers verschillende waarnemingen van wespendif voor in het hele gebied. Indien de soort niet in het gebied heeft gebroed zal dit sowieso in de nabije omgeving wel het geval geweest zijn.

WIELEWAAL

Tabel 83. Aantal territoria in verschillende teljaren voor de wielewaal

1999	2004	2009	2014	2019
1	0	0	0	0

Historisch was de wielewaal wel aanwezig, maar nooit talrijk in de Kalmthoutse Heide. Ondertussen lijkt ze echter helemaal verdwenen te zijn. Wel staat vast dat in de loofbossen (Boterbergen, Grootte en Kleine Meer en Kortenhoeff) de soort vroeger als regelmatige broedvogel gekend was.

ZWARTE KRAAI*

Tabel 84 Aantal territoria in verschillende teljaren voor de Zwarte kraai

1999	2004	2009	2014	2019
43	NG	NG	NG	7

Op basis van de getallen lijkt er een zeer sterke afname van het aantal zwarte kraaien op de Kalmthoutse Heide. De territoria komen echter enkel uit het gebied Kambusduinen en Zwarte Heuvelen. Vermoedelijk werd de soort niet gekarteerd in de overige gebieden. Wanneer louter de zone van de Kambusduinen en Zwarte Heuvelen met de monitoring van 1999 vergeleken wordt, lijken de aantallen eerder stabiel of is er maar sprake van een uitermate lichte daling.

Bijlage 1: Aandachtssoorten Grensparkmonitoring

Vet = zeker broedend (29) / standaard = mogelijk broedend (9) / *cursief* = niet broedend in onderzoeksgebied (15)

Appelvink	<i>Geoorde fuut</i>	Roodborsttapuit
Bergeend	Grasmus	<i>Sijs</i>
Blauwborst	Graspieper	slobeend
Bonte Vliegenvanger	Grauwe vliegenvanger	Sprinkhaanzanger
Boomklever	Groene specht	<i>tafeleend</i>
Boomkruiper	Grote bonte specht	<i>Tapuit</i>
Boomleeuwerik	Kleine bonte specht	Torenavk
Boompieper	Kievit	<i>Tureluur</i>
Boomvalk	Kneu	Veldleeuwerik
Bosrietzanger	Krakeend	Vuurgoudhaan
<i>Brilduiker</i>	<i>kruisbek</i>	<i>Waterral</i>
<i>Bruine kiekendief</i>	Kuifeend	<i>Watersnip</i>
canadese gans	Kuifmees	<i>Wielewaal</i>
Dodaars	<i>Matkop</i>	Wintertaling
Fitis	<i>Middelste bonte specht</i>	Wulp
<i>Fluiter</i>	<i>Patrijs</i>	zwarte mees
Geelgors	Putter	Zwarte specht
Gekraagde roodstaart	Rietgors	

Bijlage 2: Vergelijkende tabel met territoria per deelgebied van aanwezige soorten

Vet = zeker broedend / standaard = mogelijk broedend

	Steertse Heide	Biezen-kuilen	Drielingvennen	Zwarte Heuvelen	Vossenbergen	Kambusduinen	Nieuwe Gemeentebossen	
	VOG 0	VOG 1	VOG 2	VOG 3	VOG 4	VOG 5	VOG 6	Totaal
Appelvink	1	0	0	0	0	0	0	1
Bergeend	1	1	1	0	0	0	0	3
Blauwborst	3	5	3	2	0	1	0	14
Bonte vliegenvanger	4	4	0	10	0	8	3	29
Boomklever	2	5	0	7	0	1	2	17
Boomkruiper	9	10	0	16	3	13	5	56
Boomleeuwerik	3	3	2	10	4	15	3	40
Boompieper	14	25	11	34	23	32	25	164
Boomvalk	0	0	1	0	0	0	0	1
Bosrietzanger	1	0	0	0	0	0	0	1
Canadese gans	0	0	1	0	0	0	0	1
Dodaars	0	0	1	1	1	0	1	4
Fitis	15	21	23	33	44	43	50	229
Geelgors	1	0	0	0	0	0	0	1
Gekraagde roodstaart	10	5	1	7	2	24	10	59
Grasmus	5	0	3	0	0	0	0	8
Graspieper	9	11	20	9	18	14	2	83
Grauwe vliegenvanger	3	0	1	1	0	6	1	12
Groene specht	0	0	0	1	1	0	3	5
Grote bonte specht	1	3	1	12	3	6	6	32
Kleine bonte specht	2	0	0	0	1	0	0	3
Kievit	2	1	0	0	0	0	0	3
Kneu	5	1	2	7	1	2	0	18
Krakeend	1	0	0	0	0	0	0	1
Kuifeend	0	0	1	1	0	0	0	2
Kuifmees	10	4	1	13	4	17	5	54
Putter	9	2	3	2	0	0	0	16
Rietgors	1	8	12	4	5	0	3	33
Roodborsttapuit	12	13	20	13	24	26	5	113
Slobeend	0	0	1	0	0	0	0	1
Sprinkhaanzanger	0	0	0	0	0	0	1	1
Veldleeuwerik	3	13	26	10	26	8	0	86
Vuurgoudhaan	0	0	0	2	0	0	0	2
Wintertaling	1	0	1	1	0	0	0	3
Wulp	0	1	0	0	2	0	0	3
Zwarte mees	3	0	0	7	0	5	2	17

Grenspark Kalmthoutse Heide

Zwarte specht	1	0	0	2	0	1	0	4
Totaal soorten	28	19	22	24	16	17	17	37
Totaal territoria	132	136	136	205	162	222	127	1120
Oppervlakte gebied (ha)	142	149	129	180	177	204	213	1194
# territoria/10 ha	9,2958	9,1275	10,543	11,389	9,1525	10,882	5,9624	9,38

Bijlage 3: Vergelijkende tabel met totaal aantal territoria in de verschillende onderzoek jaren. Opgelet: de oppervlakte dat gemonitord werd is per jaar verschillend zodat de vergelijking maar een indicatie is.

Soort	1999 1266 ha	2004 1266 ha	2009 1162 ha	2014 1266 ha	2019 1194 ha	Soort	1999 1266 ha	2004 1266 ha	2009 1162 ha	2014 1266 ha	2019 1194 ha
Appelvink	0	NG	NG	NG	1	Krakeend	5	0	2	2	1
Bergeend	6	12	5	8	3	Kruisbek	0	NG	3	0	0
Blaauwborst	14	21	3	12	14	Kuifeend	10	10	7	2	2
Bonte vliegenvanger	12	18	10	26	29	Kuifmees	57	44	36	34	54
Boomklever	3	10	13	10	17	Matkop	15	NG	NG	NG	0
Boomkruiper	22	NG	NG	NG	56	Middelste bonte specht	0	NG	NG	NG	0
Boomleeuwerik	47	39	32	41	40	Patrijs	0	NG	NG	NG	0
Boompieper	146	85	106	165	164	Putter	0	NG	NG	NG	16
Boomvalk	0	NG	1	0	1	Rietgors	19	10	15	25	33
Bosrietzanger	1	NG	NG	NG	1	Roodborsttapuit	44	80	69	87	113
Brilduiker	0	NG	1	1	0	Sijs	0	NG	NG	NG	0
Bruine kiekendief	0	NG	NG	NG	0	Slobeend	3	4	5	1	1
Canadese gans	12	14	19	10	1	Sprinkhaanzanger	6	NG	1	3	1
Dodaars	8	9	9	9	4	Tafeleend	0	NG	0	0	0
Fitis	132	NG	106	112	229	Tapuit	0	NG	0	0	0
Fluiter	1	NG	NG	NG	0	Torenavalk	2	NG	2	0	0
Geelgors	0	NG	NG	NG	1	Tureluur	1	3	1	0	0
Gekraagde roodstaart	88	38	37	41	59	Veldleeuwerik	50	22	12	29	86
Geoorde fuut	2	0	0	0	0	Vuurgoudhaan	1	NG	NG	NG	2
Grasmus	0	NG	2	0	8	Waterral	1	NG	NG	NG	0
Graspieper	80	NG	NG	NG	83	Watersnip	1	1	1	5	0
Grauwe vliegenvanger	1	NG	NG	NG	12	Wielewaal	1	0	0	0	0
Groene specht	1	5	6	3	5	Wintertaling	3	NG	17	3	3
Grote bonte specht	29	NG	NG	NG	32	Wulp	22	11	6	9	3
Kleine bonte specht	2	NG	NG	NG	3	Zwarte mees	27	NG	11	17	17
Kievit	21	11	6	8	3	Zwarte specht	2	8	5	3	4
Kneu	8	13	21	8	18						

Soort, maar geen aandachtssoort	1999 1266 ha	2019 1194 ha
Buizerd	1	1
Draaihals	0	2
Fazant	9	8
Gaai	13	3
Goudhaan	52	38
Grauwe gans	0	4
Groenling	1	4
Grote lijster	5	7
Havik	2	2
Heggenmus	7	1
Holenduif	5	5
Houtduif	36	26
<i>Kauw</i>	6	0
Koekoek	6	13
Kleine plevier	0	2
Kwartel	1	2
Nijlgans	2	2
<i>Meerkoet</i>	27	0
Ransuil	3	1
<i>Sperwer</i>	3	0
Spreeuw	15	1
Staartmees	1	1
Tjiftjaf	24	45
Tuinfluitier	2	7
<i>Waterhoen</i>	1	0
<i>Wespendief</i>	0	0
Wilde eend	55	11
Witte kwikstaart	10	3
Zanglijster	9	7
Zwartkop	21	47
<i>Zwarte kraai</i>	43	7